

moj planet

www.mladinska.com/mojplanet

MESEČNIK, ŠT. 9 • MAJ 2013 • LETNIK 8 • 3,74 € za naročnike v šoli, 3,99 € za naročnike na domu, 4,70 € v prosti prodaji

**MOJ
TEST**

Fuj - ghusoba!

9 771854 288098

Safari

Naj države sveta

**MOJ
POSTER**

V vsako stvar vtaknem
svoj kljun ...

Dragi moji
planetovci,

večkrat sem slišala, da je maj najlepši mesec. Bo že držalo, saj vse zeleni in cveti, dnevi pa so dolgi in topli. Na vrtovih zrastejo prvi pridelki in še je čas, da si marsikaj posadimo.

Pred kratkim sem bila na obisku pri prijateljih na Primorskem, ki so se odločili, da bodo skoraj vse pridelali sami. Imajo čudovit vrt, kjer se bohoti radič, zelena solata, korenček, bučke, zelišča in druge dobrote. Pokošeno travo potresejo na gredice, tako preprečujejo rast plevela, pognojijo zemljo in ji »pomagajo«, da se ne izsuši preveč. Travniki so posodili prijatelju, ki ima koze, in v zameno dobijo sir. Sosed vsako soboto prodaja svoje izdelke na ekološki tržnici, in česar ne proda, odstopi prijateljem, oni pa mu dajo v zameno oljčno olje.

Čisto brez denarja ne gre, ker je treba plačati položnice, bencin, kupiti orodje ... a vseeno se mi zdi način samooskrbe in izmenjave imeniten. Nekateri pravijo, da je v tem prihodnost.

Posadite si kakšno lepo rastlino in opazujte, kako raste in se razvija.

Playa

OKOLJE
stran 38

Pišite nam na moj.planet@mkz.si ali
www.mladinska.com/mojplanet, kjer najdete tudi
učne liste in filme.

Kazalo

8

20

52

4

Afriški safari

4 REPORTAŽA

Afriški safari

8 REKORDERJI

Naj države sveta

10 AVTOHTONE PASME

Slovenske krave

12 POSKUSA

Naj bo luč!

14 SESALCI

Sirene

18 ZAKAJ? KAKO?

Beluši, Sir

20 EKOSISTEM

Mlaka

22 ČLOVEŠKO TELO

Sporazumevanje

26 POSTERJI

Afriška savana, Piščančki, Lemurji

36 DR. VETKO

38 OKOLJE

Moj vrt je moj vir zdravja

40 COCA-COLA

42 PLANETOV STRIP

Streha sveta

46 POTEPANJA PO SLOVENIJI

Muzej na prostem Pleterje

48 MOJ TEST

Fuj, gnusoba!

50 SIVE CELICE

52 NUŠIN KOTIČEK

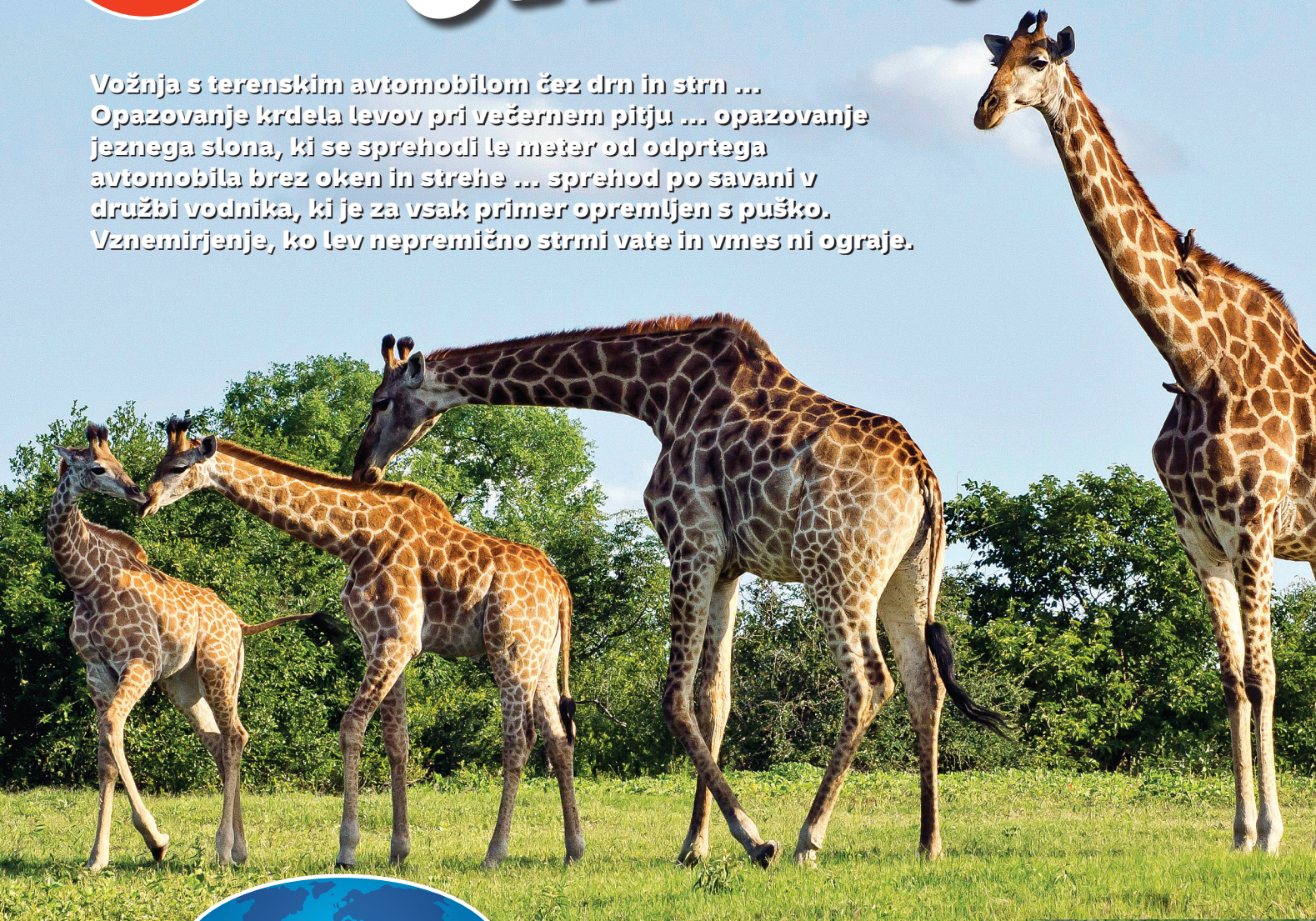
Kako naj ti pomagam?

54 MOJ PLANET PRIPOROČA

56 VAŠA POŠTA

Safari v Južni

Vožnja s terenskim avtomobilom čez drn in strn ...
Opazovanje krdela levov pri večernem pitju ... opazovanje
jeznega slona, ki se sprehodi le meter od odprtega
avtomobila brez oken in strehe ... sprehod po savani v
družbi vodnika, ki je za vsak primer opremljen s puško.
Vznemirjenje, ko lev nepremično strmi vate in vmes ni ograje.

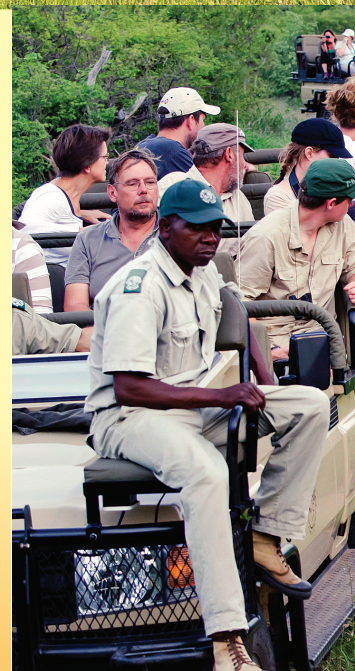
○ Južna Afrika

Največji živalski vrt na svetu

Narodni park Kruger je le malo manjši kot celotna Slovenija, skupaj z zimbabvejskim parkom Gonarezhou, mozambiškim Limpopojem in okoliškimi zasebnimi parki pa celo za skoraj dve Sloveniji. To območje, ki mu pravijo **Veliki Krugerjev park**, se počasi širi in tako **postaja največji naravni rezervat na svetu**. Kot ogromen živalski vrt brez ograd, kjer kraljujejo živali, ljudje pa smo tihi gosti, ki samo opazujemo. Tam smo bili konec oktobra, ko se je na južni polobli ravno začejala pomlad.

Zelena savana

V suhem savanskem območju je lahko poleti do 40 stopinj, pozimi pa celo blizu ledišča. **Vode je dovolj**, saj skozi park teče sedem velikih rek, površje pa je preprejeno z rečnimi strugami, ki so večji del leta suhe in prevozne tudi s terenskimi vozili. Savana je tu poraščena s precej gostim grmovjem, zato je živali izslediti težje kot na primer v Keniji ali Tanzaniji.

Afriki

Le nekaj metrov od divjih živali

Pri iskanju sodeluje več avtomobilov, v vsakem sta *ranger* za volanom in sledilec, ki sedi spredaj, na pokrovu motorja. Šola za rangerje traja eno leto, med drugim se učijo tudi vožnje s terenskim vozilom, streljanja in iskanja sledi. Sliši se kot **najboljši poklic na svetu!** Sledilci so med iskanjem pozorni na čas v dnevu, sonce, luno, veter, na letni čas, najbolj pa na prirojeni občutek v okolju, kjer so se rodili in odrasli.

Sledilec bi puško uporabil le v izrednih primerih. V desetih letih je še ni.

Spali smo v okroglih, s slamo kritih hiškah.

Levi so se sprehodili le meter ali dva od avtomobila.

Dan v Afriki

Sredi afriške divjine spimo v okroglih hiškah, kritih s slamo, od divje savane nas loči le kakšnih trideset centimetrov visoka žica pod električno napetostjo. Zbujamo se že ob šestih zjutraj, čez pol ure že poskakujemo po slabih cestah in brezpotjih. Po zajtrku sledi počitek do kosila ali pa se v savano vrnemo peš – **seveda v družbi rangerja**. Opazujemo manjše živali in afriško rastlinje. Po kosilu se odpravimo na popoldanski safari in se vrnemo, ko se že znoči. Živali iščemo tudi v temi in takrat se srečamo z mladički hijen, nosorogom in z leopardom na lovu.

Velikih pet

Zaradi nebrzdanega lova je še pred dobrim stoletjem Afriki grozilo izumrtje divjih živali, zato so tudi ustanovili Krugerjev narodni park. Danes je lov v Južni Afriki dovoljen le v posebnih lovnih rezervatih, ki so ograjeni, zato da se od lovcev ogrožene živali ne morejo pomešati med tiste, ki ne poznajo človeške nevarnosti. To je zelo pomembno tudi zato, da živali ne postanejo nasilne do ljudi. **V Krugerjevem narodnem parku živi več kot 750 vrst živali**, od tega največ ptic, najbolj iskana pa je velika peterica: slon, nosorog, afriški bivol, leopard in lev, najbolj mogočne živali, ki jih je najtežje izslediti in so poleg krokodila ter povodnega konja najbolj nevarne.

Afriški bivol

Skoraj **800 kg** težka žival je **najnevarnejša** od velikih pet, saj je samec izjemno nepredvidljiv. Brez opozorila lahko napade tudi, če nima povsem očitnega razloga. Videli smo jih kar nekaj, saj jih v parku živi več kot 25 tisoč.

Leopard

Najtežje je izslediti leoparda, ki živi kot samotar in **večino dneva prespi**. Videli smo dva. Prvi je bil zaposlen z lovom, drugega je sledilec izsledil kar peš. Ne prvi ne drugi, ki je označeval svoj teritorij, se nista zmenila za obiskovalce. V ravni črti sta hodila umirjeno, a hitro ...

Afriški slon

Čeprav so sloni **ogroženi zaradi divjega lova**, jih je v Narodnem parku Kruger celo preveč. Zato je pomembno, da se narodni park širi in imajo dovolj prostora. Sicer delajo škodo: odrasel samec lahko v nekaj minutah podre deset marul, dreves, pod katerimi se skrivajo antilope, ki imajo tako čedalje manj zatočišč. Najbolj strašljivo izkušnjo smo imeli prav s slonom, ki se je pred nami šopiril in nas celo napadel – a bolj za šalo kot zares.

Beli nosorog

Lani so divji lovci postrelili več kot 600 nosorogov. Za rogo-
ve iz roževine, torej enakega materiala kot nohti, na Kitaj-
skem verjamejo, da zdravijo raka. **Gram prahu iz roga sta-
ne več kot zlato!** Najbolj so ogroženi manjši, črni nosorogi,
veliko več je belih. Prave velikosti več kot dve toni težkega
samca smo se zavedeli šele, ko smo ga videli tik ob avtomo-
bilu.

FOTOGRAFIJE: MATEJ ZALAR, SHUTTERSTOCK

Lev

Kralja živali s šapami, ki so **velike** toliko **kot dlan odraslega moškega**, smo videli večkrat, najlepši pa so bili trenutki, ko se je celo krdelo odpravilo k vodnemu izviru.

Matej Zalar

NAJ ... DRŽAVI

Rusija — največja država na svetu

Rusija je po površini **največja država na svetu**. Skupna površina meri 17.075.400 kvadratnih kilometrov ali 11,46 % kopenske površine Zemlje. Meji na 18 držav. Rusija je država z dolgo zgodovino in bogato kulturo. Državni jezik na celotnem območju Ruske federacije je ruščina. Kljub temu je Rusija večjezikovna država, saj njeno prebivalstvo govori v **skoraj 150 jezikih**. Glavno mesto je Moskva, ki je tudi največje mesto v državi. Iz Moskve poteka **čezsibirska železnica**, ki se konča v Vladivostoku na Daljnem vzhodu. Mesti sta med seboj oddaljeni 9288 kilometrov.

Vatikan — najmanjša država na svetu

Vatikan (dolgo ime je Vatikanska mestna država, tudi Sveti sedež) je **najmanjša neodvisna država na svetu** in meri samo **0,44 kvadratnega kilometra**. Celotno ozemlje leži na območju mesta Rim na Vatikanskem griču, po katerem je država tudi dobila ime. »Žepna« država Vatikan nima nobenega stalnega prebivalca. Državljanstvo in pravica do prebivališča sta vezani le na opravljanje cerkvenih funkcij. Vatikan je namreč dom papeža in ozemlje Rimskokatoliške cerkve. Kljub izjemni majhnosti Vatikan obišče več kot 7 milijonov turistov na leto. Najbolj obiskani kulturni spomeniki so **Bazilika svetega Petra, Vatikanski muzeji** in znamenita **Sikstinska kapela**.

VE na SVETU

Katar — najbogatejša država na svetu

Katar je obmorska država na Bližnjem vzhodu. Glavno mesto države je Doha, uradni jezik pa arabščina. Katar ima ogromne količine nafte in zemeljskega plina ter **sloves najbogatejše države na svetu**. Leta 2010 so v državni blagajni našli **182 milijard dolarjev letnega zasluga**, kar znese kar **102.000 dolarjev na prebivalca**. Življenje v tej tradicionalni muslimanski državi se spreminja s svetlobno hitrostjo. Gradijo številne nebotičnike, hotele, stadione in nakupovalna središča. Zgradbe so klimatizirane, saj poletne temperature v puščavski državi poleti dosežejo tudi 50 stopinj Celzija. Katar je magnet za tuje priseljence, saj jih vabijo obljube o visokih zasluhkih.

Kongo — najrevnejša država na svetu

Demokratska republika Kongo je država v Srednji Afriki. Glavno in tudi največje mesto v državi je Kinšasa. Država ima le na zahodu pri kraju Bana na zelo ozek izhod na morje Južnega Atlantskega oceana. Prav tako na zahodu meji še na Republiko Kongo, s katero pa je ne smemo zamešati. Demokratska republika Kongo je nekdanja francoska kolonija. Leta 2012 je veljala za **najrevnejšo državo na svetu**. Poleg revščine so v državi tudi vojne razmere. Na podlagi različnih gospodarskih izračunov so znanstveniki **določili 25 najrevnejših držav na svetu**. Od tega jih je kar **24 v Afriki**.

Vlasta Mlakar

avtohtone pasme

Ni znano, kdaj so na ozemlje Slovenije prišle prve krave. Mogoče med 4. in 7. stoletjem, ko so se množično preseljevala ljudstva, ali pa so bile tukaj s še starejšimi plemeni. Enotne pasme ni bilo. Ljudje so vzgajali in redili tiste osebkke, ki so se najbolje prilagodili krajevnim razmeram (goram, nižini, revni hrani, poletni vročini in zimskemu mrazu) in najbolj ustrezali človekovim potrebam po mesu, mleku, oblačilu in pomoči pri delu.

Prihod tujih pasem

V 18. in 19. stoletju so iz evropskih držav zaradi težnje po intenzivni pridelavi mleka in mesa na slovenska tla pripeljali tuje pasme govedi. Z njimi so križali pasemsko nedoločeno govedo, ki je do takrat prevladovalo pri nas. To so bile enobarvne svetlo rdečkaste krave in svetle rumeno-rjave krave. Zanje je bilo značilno majhno telo, prilagojenost na skromne razmere in izjemna trdoživost. Tržno pa niso bile zanimive, saj so rasle počasi in dajale le manjšo količino mleka.

Cika je edina avtohtona pasma

Na Gorenjskem in Tolminkem so avtohtono enobarvno rdečkast govedo (imenovano tudi bohinjsko govedo) križali s pincgavsko pasmo in dobili smo današnjo cikasto govedo. Zanj je značilno telo rdečkaste barve z belo liso na vihru, hrbtu, repu, stegnih, trebuhu in prsnem košu. **Glava je rdečkasta!** Gre za majhne krave z dobrim zdravjem in dolgoživostjo, ki so **odlične mame** in **zelo dobre mlekarice**. Cikasto govedo ali cika je edina slovenska avtohtona pasma goveda pri nas. V Sloveniji naj bi jih živelo okrog 1000.

Lisko prepoznamo po beli glavi

Tradicionalne pasme govedi so tiste pasme, ki izvirno niso iz naših krajev, jih pa neprekinjeno in dokumentirano redimo in gojimo v Sloveniji že vsaj 50 let. V Sloveniji sta prisotni dve takšni pasmi – lisasto govedo in slovensko rjavo govedo. Lisasto govedo (ljubkovalno tudi liska) je k nam prišlo iz Švice iz doline Simme, zato jih poznamo tudi pod imenom simentalka. Zanje je značilna **bela glava**. Na slovenskem prostoru je obstajala še ena tradicionalna pasma – marijadvorsko govedo – vendar je bila s prihodom simentalk izrinjena in je izumrla.

*To je simentalka.
Obstaja tudi v
črno-beli različici.*

Cika je majhna rdečkasta krava. Poleg nje stoji vol pasme slovensko rjavo govedo.

ke krave

Rjave krave najdemo na visokogorskih pašnikih v celotnih Alpah.

Dolenjska sivka je enobarvna

Slovensko rjavo govedo je nastalo s križanjem švicarskega rjavega goveda in nedoločenih pasem govedi, ki so jih redili v slovenski Notranjski, Kočevski, Dolenjski in Posavju. Z ljubkovalnim imenom znana kot dolenjska sivka je pri nas prisotna že več kot 100 let in dobro prilagojena na zahtevne pašnike Krasa, Notranjske in alpskega prostora. Kasneje je bila ta pasma križana z ameriško rjavo pasmo, da so povečali njeno mlečnost.

Istrsko govedo boškarin se vrača v slovensko Istro.

Boškarin je doma blizu morja

Gre za delovno govedo velike rasti, svetlo sive barve in z dolgimi rogovi v obliki lire. To je pasma istrskega goveda, ki je avtohtona v sosednji Hrvaški. V slovenski Istri je pasma izumrla konec 20. stoletja, zdaj pa so jo z namenom sonaravnega gospodarjenja ponovno naselili v Škocjanskem zatoku. Njena ekološka vloga v okolju je, da preprečuje čezmeren razrast vegetacije, ki jo je bilo prej treba kositi. Zdaj miru v zatoku ne moti hrup, ampak vso košnjo tiho in mirno opravljajo boškarini.

Skuštrano škotsko višavsko govedo

V zadnjih letih je bilo k nam pripeljano dolgodlako govedo z opaznimi rogovi, ki ga lahko vidimo na nekaterih kmetijah. Živali s prenašanjem naše alpske in predalpske klime nimajo težav, saj so doma iz hladne Škotske in se tudi **pozimi pasejo na prostem**. Odlične so za rejo na zaraščajočih se travnikih, saj pojedjo rastline, ki jih druge krave nočejo jesti. Ne motijo jih niti strmi travniki, ki jih kmetje težko kosijo z mehanizacijo.

Urška Galien

Škotsko višavsko govedo gojijo po vsem svetu za pridelavo mesa.

Elektrika je najpomembnejši vir energije v naših domovih. Poganja najrazličnejše naprave in stroje – hladilnike, peči, opekače, pralne in pomivalne stroje, radijske in televizijske sprejemnike, računalnike ...

Brez elektrike tudi ni razsvetljave. Si lahko zamislite, kako bi bilo brati Moj planet ob šibki svetlobi migetajoče sveče? Toda kako pravzaprav delujejo svetilke? Z enostavnima poskusoma lahko to ugotoviš tudi sam.

Opozorilo!

To sta poskusa z ognjem, zato ju moraš vedno izvajati skupaj z odraslo osebo!

Kako deluje žarnica?

Žarnica na žarilno nitko

Preden so naše domove začele osvajati varčne sijalke, so prevladovalle »navadne« žarnice. Če si tako žarnico pobližje pogledaš, vidiš, da jo sestavlja steklena bučka z navojem, v njej pa je tanka navita žička oz. kovinska nitka. Ko svetilko vklopiš, skozi žarnico steče električni tok in nitka zažari. S poskusom ugotovimo, zakaj zažari.

POTREBUJEŠ:

- približno 30 cm dolgo tanko železno žico,
- kuhinjski plinski gorilnik,
- zaščitno rokavico oz. oprijemalko za vročo posodo

Naj bo

POSTOPEK

Nadeni zaščitno rokavico, prižgi plinski gorilnik in konec žice postavi nad plamen. Pazi, da se ne opečeš! Opazuj, kaj se dogaja z žičko. Ta se nad plamenom segreva in zaradi tega začne najprej medlo žareti v temnordeči barvi. Ko se še bolj segreje, bolj žari in barva svetlobe je bolj rumena.

Odkril si zakonitost sevanja segretyh teles! Če bi žičko lahko še bolj segrel, kar pa z navadnim gorilnikom ni mogoče, bi še močneje svetila in oddajala bi belo svetlobo. V žarnici na žarilno nitko se dogaja prav to, le da kovinsko nitko segreva električni tok.

luč!

Kako deluje sijalka?

Danes uporabljamo predvsem varčne sijalkke, ki so skoraj povsem nadomestile žarnice na žarilno nitko. Glavni razlog se skriva že v imenu, saj varčne sijalkke za oddajanje enake količine svetlobe porabijo bistveno manj električne energije kot žarnice. Razlog za to je, da delujejo po povsem drugačnem načelu. V njih ni žičke, le plin. Toda kako lahko plin žari? Tega nismo navajeni. Povsod okoli nas je plin, ki mu pravimo zrak, pa prav nič ne žari. Za to, da plin zasveti, potrebujemo električni tok ali visoko temperaturo.

POTREBUJEŠ:

- nekaj ščepecov kuhinjske soli,
- kuhinjski plinski gorilnik,
- zaščitno rokavico oz. oprijemalko za vročo posodo

POSTOPEK

Nadeni zaščitno rokavico in prižgi plinski gorilnik. Z rokavico vzemi ščepec soli in ga počasi stresi na plamen. Kaj opaziš? Plamen zažari oranžno. V soli je element natrij, ki se na vročini sprosti in začne žareti. Si že opazil take oranžne žarnice, na primer pri cestnih lučeh? V njih je prav tako natrij. Če hočemo v sijalkah dobiti belo svetlobo, potem moramo uporabiti drugačne pline, ki pa jih pri tvojem kuhinjskem poskusu ne smeš uporabljati.

Si vedel, da je sevanje segretyh teles prvi pravilno opisal slovenski fizik Jožef Stefan? Živel je pred več kot sto leti.

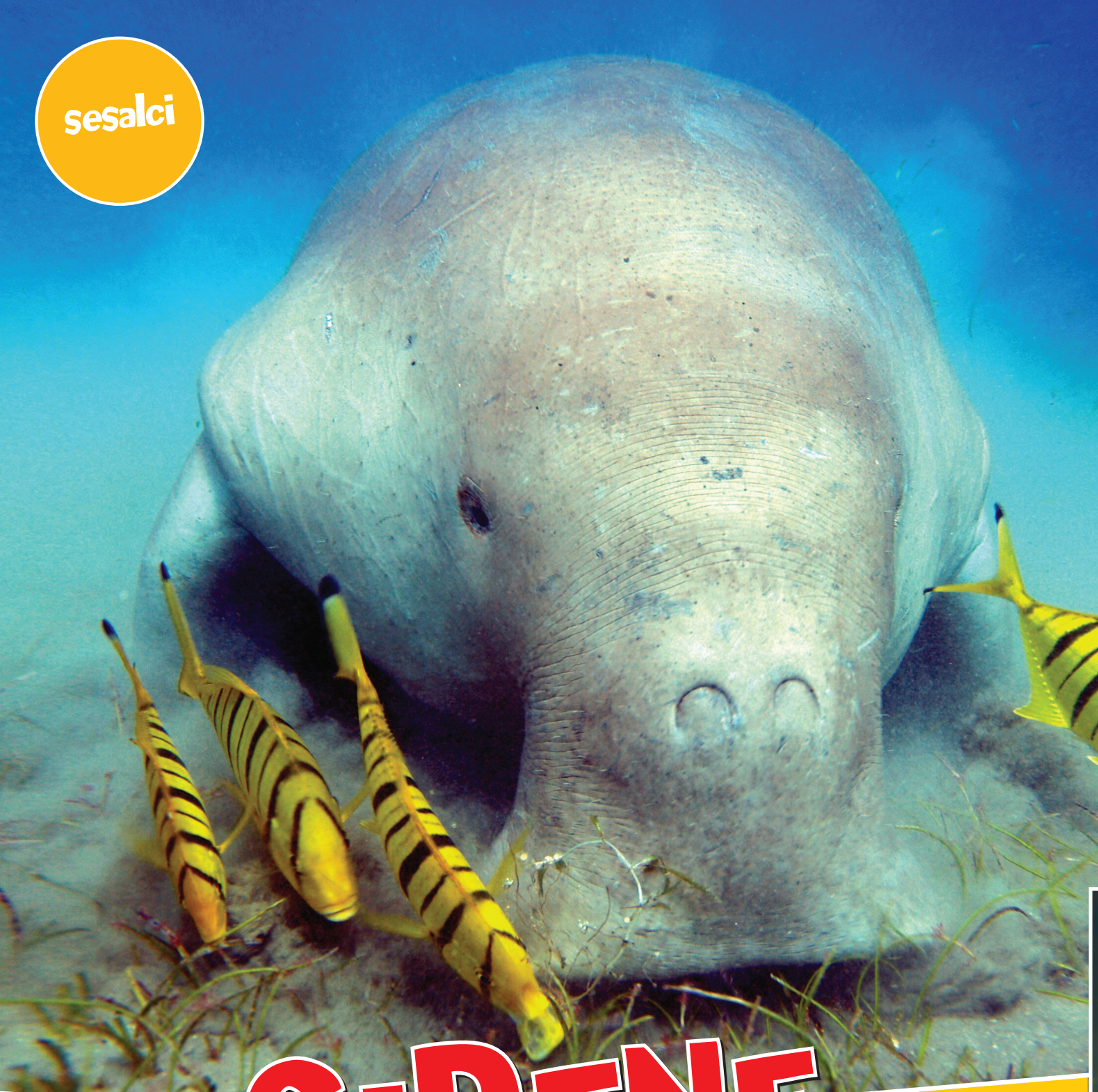

Segreta žička zažari.

Plamen plina je modrikast, natrij nad plamenom zažari oranžno.

Andrej Guštin

A large, grey, wrinkled manatee is swimming underwater. It has a large, rounded head and small eyes. Several yellow and black striped surgeonfish are swimming around it. The background is a clear blue water.

sesalci

SIRENE

Morske krave ali sirene vse življenje preživijo v vodi. So edini morski sesalci, ki se hranijo izključno z rastlinjem. Pasejo se podobno kot krave na kopnem – le da po morskem dnu. Od tod izvira njihovo ime: morske krave.

Prednik morskih krav

Poznamo štiri vrste morskih krav: enega dugonga in tri vrste lamantinov. Čeprav po videzu močno spominjajo na tjunlje, izvirajo iz povsem drugega reda. Prednik morskih krav oz. siren naj bi bil **Protosiren**. Pa-sel se je po obsežnih podvodnih travnikih v plitvinah zahodnega Atlantskega oceana. Protosiren naj bi bil tudi bližnji **sorodnik kopitarjev in slonov**.

osebna izkaznica

Red:	morske krave (Sirenia)
Razred:	sesalci (Mammalia)
Brejest:	13 do 14 mesecev
Mladiči:	1
Dolžina telesa:	od 1 do 4,5 m
Masa živali:	od 250 kg do 1600 kg
Življenjska doba:	lamantini nad 30, dugongi nad 55 let
Habitat:	obalno plitvo morje, ustje velikih rek in nekatere velike tropske reke
Razširjenost:	tropske obale V Afrike, Azije, Avstralije, Nove Gvineje, JV Severne Amerike, karibski otoki, sever J Amerike, Amazonka

**Pod vodo sta nosnici
nepredušno zaprti**

Hidrodinamično telo

Telo morskih krav je podobno telesom drugih morskih sesalcev, le da je zaradi debelih podkožnih plasti toľšče bolj čokato. Prednje plavuti in repna plavut poganjajo telo naprej. Na veliki glavi so majhne oči in komaj vidni ušesni odprtini. Nosnici pod vodo **nepredušno zaprejo**. Ustnice so zelo gibljive, nad njimi so kratke brčice. Koža je trda, debela in gladka. Imajo moč-ne in težke kosti.

Potujoči zobje

Sladkovodne rastline vsebujejo veliko silicijevih spojin. Med razvojem so jih vnašale v telo kot obrambo pred rastlinojedimi živalmi. Rastlinojedcem namreč silicij povzroča hitro **obrabo zob**. Za manjšo obrabo so lamantini razvili nenavadno prilagoditev: v njihovih čeljustih zobje »potujejo«. Izrabljeni zobje spredaj izpadajo, zadaj pa jih že nadomeščajo novi. To traja vse življenje.

Paša na vodnih rastlinah

Morske krave se pasejo na morski travi, ki raste v plitvem morju. Na hranjenje z vodnimi rastlinami so odlično prilagoje-ne. Težke kosti delujejo kot obtežitev, medtem pa z močnimi sprednjimi plavutastimi nogami kopljejo v trda tla in izkopavajo korenine morskih trav. V koreninah so velike zaloge ogljikovih hidratov. S plavutastimi nogami si potem hrano potisnejo v usta. Rastline v sprednjem delu ustne votline najprej zmeljejo, nato pa s krepkimi zobmi še prežvečijo. Morske krave pa **niso prežvekovalci**, kot so govedo ali koze. Njihova zgradba želodca oz. prebavil je bližja prebavilom slonov in konj. Na dan lahko predelajo ogromne količine hrane, kar 8–15 % svoje telesne mase.

Veliki in počasni

Gibi morskih krav oz. siren so počasni. Verjetno so biologi prav zato spominjale na mermaide – **morske sirene**, da so jih tako poimenovali. V nuji lahko tudi hitro plavajo. Vendar pa jim v okolju, kjer ni ljudi, tega niti ni treba. Naravnih sovražnikov skoraj nimajo.

Skrbne matere

Samice morskih krav so zelo skrbne matere. Skotijo le po **enega samega mladiča** na približno dve leti. Približno dve leti ga potem tudi dojijo. Mladič je že ob skotitvi dolg 100 cm ali več. Spolno dozori precej pozno, nekje po 8. letu. Dokler mladič ne odraste, se običajno ne oddalji od matere. Veliko materino telo mu je kot ščit in skrivališče. Samica v svojem življenju vzredi le okoli 6 mladičev.

Lamantin

Poznamo tri vrste lamantinov. To so karibski, amazonski in zahodnoafriški lamantin. Sodi med najbolj **ogrožene** vrste vodnih sesalcev. Ranljiv je predvsem zaradi svoje krotkosti, okusnega mesa in nizke rodnosti. Od dugonga se razlikuje predvsem po velikem in veslastem repu, ki je nameščen vodoravno in je zaobljene oblike. Ima le 6 vratnih vretenc, drugi vretenčarji jih imajo namreč 7. Oči imajo slabo prilagojene, sluh pa je dobro razvit. Med seboj **komunicirajo** z nekakšnimi visokofrekvenčnimi žvižgi, kriki in tleski. Lamantini se občasno hranijo tudi z rastlinami, ki rastejo na bregu – in sicer tako, da imajo glavo in pleča zunaj vode. Globlje od 4 metrov se ne hranijo. Včasih zaidejo tudi v reke in jezera v notranjosti celine ter jedo sladkovodne rastline. Večinoma so samotarji.

Parjenje v plitvini

Zunaj vode se nosnici odpreta.

Dugong

Na zunaj se dugong loči od lamantina predvsem po repu, ki je trikotne oblike. Podobno kot pri kitih je deljen na dve krpi. Gobec ima krajši in čokat ter usmerjen navzdol, kar je prilagoditev na hranjenje oz. muljenje na morskem dnu. Zato ga nekateri imenujejo **morski prašič**. Zaradi nizkih zimskih temperatur se seli tudi do 160 km daleč v toplejše vode. Dugongi so zelo plašne in previdne živali. Kljub temu jih pogosto premami radovednost. Ogledat si gredo tudi kakšnega potapljača ali majhen čoln. Ker so počasni in se hitro utrudijo, so povsem nemočni, kadar jih preganjajo. Živijo kot samotarji, lahko pa se družijo tudi v skupine, v katerih je od 10 do 20 živali. V skupini se namreč lahko ubranijo morskemu psu.

Zavarovani, a poškodovani

Vse vrste lamantinov so zavarovane kot redke in ogrožene vrste. V preteklosti so jih namreč intenzivno lovili zaradi kože, tolšče in mesa. Danes pa njihovo ogroženost povečujejo onesnaževanje okolja, ribiške mreže, predvsem pa promet s čolni. Čolni, ki vozijo turiste po Floridi, poškodujejo oz. ubijejo veliko lamantinov. Poškodbe z vijaki motornih čolnov so najbolj vidne na njihovih repih. Po brazgotinah, ki nastanejo, lahko zoologi prepoznavajo posamezno žival. Ker je nesrečna srečanja s čolni težko preprečiti, so te živali zavarovali s popolno prepovedjo lova.

FOTOGRAFIE: SHUTTERSTOCK

... da je bila največja morska krava Stellerjeva morska krava (*Hydrodamalis gigas*)? Te orjaške živali so tehtale do 6 ton in bile dolge do 8 m. Iztrebljena je bila leta 1768.

- ... da imajo morske krave le malo konkurence pri hrani? Med morskimi živalmi so poleg njih večji rastlinojedi le še želve. Vendar se želve hranijo v globlji vodi in le z listi morskih trav in ne s korenikami kot morske krave.
- ... da dugongi jedo samo travo na morskem dnu, lamantini pa se hranijo tudi z rastlinami, ki lebdi na vodni gladini? Amazonski lamantin se na primer pase med lokvanji in vodnimi hijacintami. Ta njegov način prehrane se je pokazal kot uspešen za čiščenje različnih plovnihi poti. Včasih jih imenujejo kar »žive kosilnice«.
- ... da je karibski lamantin občutljiv za nizke temperature? Če pade temperatura vode pod 20 °C, lahko pogine.
- ... da imajo odrasli samci dugongi par oklov? Kratki okli so v bistvu sekalci v zgornji čeljusti.
- ... da se na golo telo morskih krav lahko naselijo alge?
- ... da se mora dugong med hranjenjem približno vsako minuto dvigniti na površje po novo zalogo zraka? Med počivanjem to stori vsake dve do tri minute.

zakaj?
kako?

Beluši

Zakaj, kadar jemo beluše, urin smrdi?
Jure, 5. razred

Vonj urina, ki se pojavi potem, ko pojemo beluše (že po 15-ih minutah) izvira iz aminokisline* *asparagin*. Ta se med presnovo v našem telesu razgradi do različnih molekul, ki se povežejo z žveplom**(S). Dobimo spojine, ki imajo dve skupni kemijski lastnosti. So lahko hlapne, kar pomeni, da z lahkoto »prilebdijo« do našega nosu, in imajo žveplo. Takšni presnovki pa bolj smrdijo, kot dišijo.

žveplo(S)** = mineral, štirinajsti najpogostejši element na zemlji. Zelo rad reagira z drugimi snovmi in jim večkrat da značilen, rezek vonj. Npr. H_2S je tisti, ki da vonj po gnilih jajcih, žveplova spojina alicin pa vonj po česnu. Beluši imajo veliko različnih mineralov (tudi žvepla), zato so zelo zdravi.

aminokisline* = so posebne molekule, iz katerih so zgrajene beljakovine. V telesu poznamo 21 aminokislin. Različne kombinacije teh aminokislin sestavljajo vse naše beljakovine. Podobno kot 25 črk abecede tvori celotno naše besedišče.

Zdravilna rastlina

Nekatere od teh snovi se razvijejo tudi v jajcih, česnu, krvi, najdemo jih celo v slabem zadahu. Vendar smo do belušev oz. špargljev in njihovih presnovkov bolj prizanesljivi in rečemo, da je njihov vonj *značilen*. Najbrž zato, ker beluše – ravno zaradi njihovega asparagina – uvrščamo med zelo dobre čistilce telesa. Z njimi si pomagamo pri boleznih sečil.

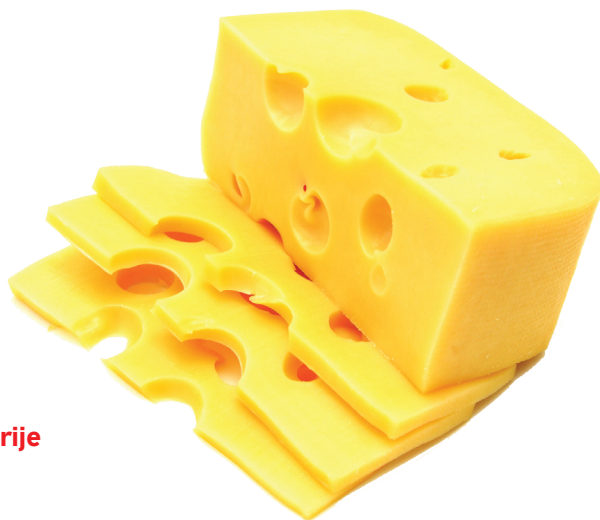

ali
veš...

... da nekateri ne zaznajo značilnega vonja urina po beluših? Včasih so domnevali, da ti ljudje ne morejo presnavljati asparagina, vendar so kasneje ugotovili, da pravzaprav nimajo gena za vohanje teh snovi. Torej, če po hrani iz belušev zavohaš »smrdeč« urin, to pomeni, da imaš dober nos!

Sir

Zanima me, kako dobijo luknje v sir?
Nina 12 let

Luknjam v siru rečemo »očesa«. Nastanejo zaradi plina – ogljikovega dioksida (CO_2), ki ga sproščajo bakterije, ki rastejo v siru. CO_2 se ujame v siru in dobimo očesa. A vendar je pravilna luknjičavost sira odvisna od spretnosti sirarja. Sirar izbira bakterije in usmerja njihovo rast.

Razvija se aroma – sir zori

Veliko bakterij je že »odplavalo« skupaj z vodeno sirotko. Tudi sladkorja je ostalo bolj malo, zato se preostali bakterijski prebivalci lotijo še druge »hrane«. Pri tem nastajajo različne snovi, ki dajo siru armo. Med njim tudi CO_2 , ki se ujame v drobcih vmesnih prostorih, kjer so se prvotno stikala sirna zrna. Največ CO_2 ustvarijo propionske bakterije**.

Na koncu pridejo še luknje ... očesa

Ščasoma se prostori večajo in združijo s sosednjimi. Tako nastanejo večja očesa. Vendar je za to potreben čas. Siri z velikimi očesi zorijo vsaj 2 meseca v toplem prostoru.

Od mleka do sira

Sirarji v mleko naselijo ogromno populacijo bakterij*. Največ je takšnih, ki se sladkajo z mlečnim sladkorjem (laktozo) in iz njega naredijo mlečno kislino. Kmalu ostane v mleku bore malo sladkorja in toliko več mlečne kisline. Torej, mleko se zakisa (skisa) in njegove beljakovine se strdijo. Strjeno mlečno gmoto sirarji razrežejo na kocke. Ker iz njih izteka vodena sirotka, se kocke kmalu skrčijo v sirna zrna. Sirarji jih ločijo od vodene sirotke in s stiskanjem oblikujejo v sir.

FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK, ILUSTRACIJE: IVAN MITREVSKI

* gre za bakterije, ki so tudi sicer naravne prebivalke mleka. V 1 ml (to je približno 20 kapljic) jih je 100.000.

** propionske bakterije – mlečno kislino pretvorijo v propionsko kislino, očetno kislino in CO_2 . Propionska kislina daje siru sladkast okus, ki spominja na orehe.

... da pri »proizvodnji lukenj« nastajajo velike »izgube«? Med zorenjem se veliko CO_2 raztopi v siru ali izhlapi iz njega. Le petina vsega CO_2 , ki ga ustvarijo bakterije, se ujame v očesih.

... da je najbolj prepoznaven sir z »luknjami« švicarski ementalec? Delajo ga v velikih hlebcih premera 80 cm. Hlebec tehta do 100 kg, zanj porabijo okoli 1000 l mleka.

... da je najbolj znan slovenski sir z luknjami bohinjski sir?

Vesna Šučur

Spomladi se ob mlaki in v njej dogaja marsikaj zanimivega. Obrežno rastje na novo požene, mnoge rastline zacvetijo, žabe v vodo odlagajo mrest in iz njega se razvijejo paglavci, okoli mlake spet začno letati kačji pastirji ...

Kljub svoji majhnosti je mlaka **svojevrsten** in nenadomestljiv **življenjski prostor** za mnoge živalske in rastlinske vrste. Poglejmo si nekatere od njih!

1. Med obreznimi rastlinami je najbolj opazen **rogóz**. Spomladi iz korenin hitro poženejo novi, močni in postavni poganjki, ki bodo zacveteli poleti: že od daleč bomo opazili rogózova rjava, valjasta socvetja.

2. **Šaši** močno spominjajo na trave: imajo podobne ozke liste, vitka stebila in drobne cvetove. Od trav jih bomo še najlažje ločili po tem, da je njihovo steblo trirobo. Ob mlakah raste mnogo različnih vrst šašev.

3. **Vodna perunika** zacveti v maju in juniju. Nenavadna oblika cvetov nas spomni na perunike, ki jih ljudje gojijo po vrtovih. Med divje rastočimi perunikami je vodna perunika edina, ki ima cvetove rumene – vse druge cvetijo modrovijolično.

4. **Belouška** je ena naših najpogostejših **nestrupenih kač**. Zraste lahko tudi do dva metra. Zelo dobro plava in se potaplja. Spomladi se rada zadržuje od vodah, kjer lovi žabe in paglavce. Belouška plava med **vodno lečo**, ki se je razrasla po gladini mlake.

5. **Vodni drsalci** so žuželke iz sorodstva **stenic**. Z neverjetno hitrostjo in spretnostjo skačejo in drsajo po vodni gladini. To jim omogočajo posebno oblikovane nožice. Vodni drsalci so plenilci: lovijo drobne žuželke, ki padejo v vodo, teknejo pa jim tudi različne vodne živalce.

1.

2.

3.

4.

5.

KA

6.

Mlaka je mesto, kjer se spomladi pari in odlagajo jajčeca (mrest) mnoge **dvoživke**: krastače, rjave žabe, urhi, zelene žabe, pupki ... Iz žabjega **mresta** se razvijejo ličinke – **paglavci**. Ti so v začetku bolj podobni ribicam kakor žabam. Plavajo z dolgimi veslastimi repki, zadaj za glavo pa imajo škrge. Še pred poletjem jim bodo zrasle nožice, repa in škrge pa ne bo več videti. Mlade žabice se bodo iz mlake preselile na kopno. Ker del življenja preživijo v vodi, del pa na kopnem, jim pravimo **dvoživke**.

7.

8.

6. **Žabji paglavci** so ličinke žab.

7. **Zelene žabe** se vse leto zadržujejo ob mlaki ali v njej.

8. **Navadni pupek** živi v stoječih vodah, kjer ni rib.

9.

10.

9. **Hribski urh** se v nevarnosti vrže na hrbet in pokaže svarični rumeno-črni vzorec na svojem trebuhu. Z njim sporoča plenilcem, da je strupen.

10. **Kačji pastirji** večino življenja preživijo kot ličinke v vodi, odrasle žuželke pa živijo na kopnem: od pomladi do konca poletja lahko ob mlaki občudujemo njihove letalske akrobacije in čudovito obarvanost. Kačji pastirji so ljudem popolnoma nenevarni, ne pikajo in tudi strupeni niso. Zelo pa so nevarni drobnim živalcem, s katerimi se hranijo: odrasli kačji pastirji in njihove ličinke so spretni plenilci.

11.

12.

11. Nekatere **vodne rastline** so povsem potopljene, druge pa le delno. Lokvanj in **rumeni blatnik** sta zakoreninjena v muljastem dnu mlake, okroglasti listi pa plavajo na gladini. Veliki rumeni cvetovi blatnika se razvijejo poleti.

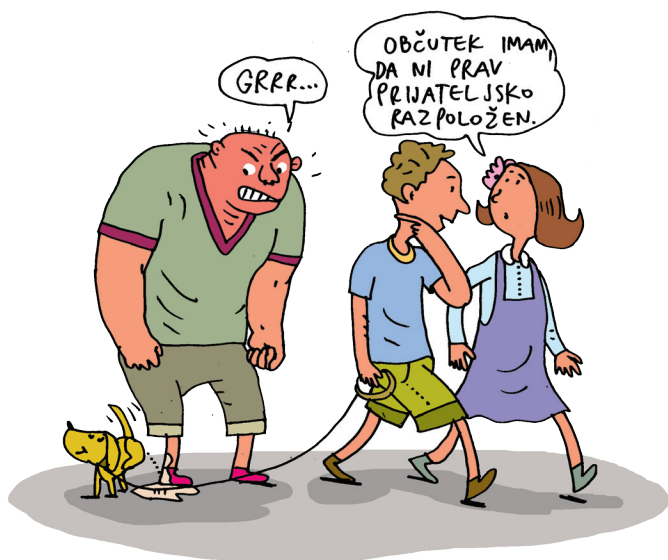
12. Morda bomo med sprehodom po obrežju mlake splašili **race mlakarice**, ki se včasih prav rade zadržujejo tudi ob mlakah. Samčki – racaki imajo na glavi bleščeče zelenomodro obarvano perje, samice pa so manj vpadljivih barv.

Tinka Bačič

Kaj je govor?
Kaj je dvogovor
med dvema, tremi
milijoni ljudi?
Kaj je sporazum,
sporazumevanje?

Sporazumevanje

Kot nekoč

Čeprav imamo računalnik, telefon, radio, televizijo, se s telesom še vedno izražamo tako kot v pradžini. Imamo enako obrazno mimiko in enako govorico telesa, kot so jo imeli lovci na mamute. Z mimiko obraza in z govorico telesa velikokrat pokažemo, kaj čutimo, ne da bi se tega zavedali. Velikokrat se s tema sposobnostma na hitro in brez besed odlično sporazumemo.

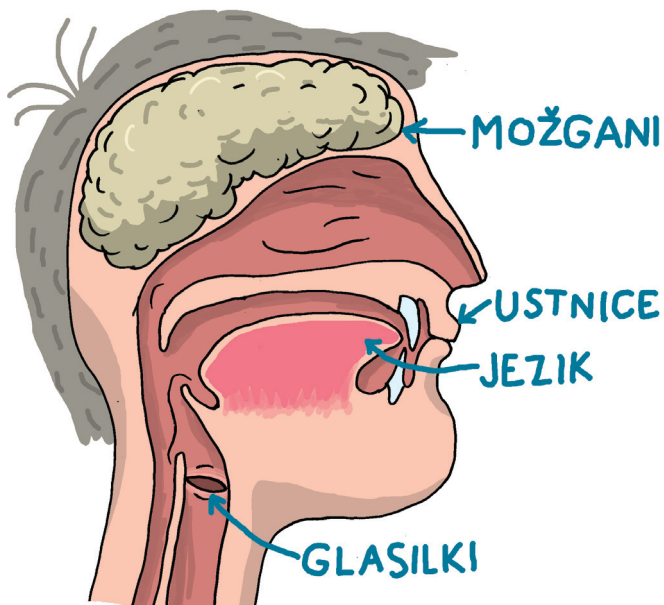
Brez sporazumevanja nas ne bi bilo

Človeška družba je večmilijardna. Brez sporazumevanja nas ne bi bilo toliko. Brez dogovorov bi težko sobivali. Hitro bi potolkli drug drugega. Hitro bi izginili. Tudi živali se sporazumevajo med sabo, da preživijo. Veliko živali biva v skupnostih, vendar nimajo toliko načinov sporazumevanja, kot jih ima človek, ki se je naučil govorjeno besedo zapisati in tudi tako začel posredovati številne ideje, ki so nas pripeljale do današnje visoko razvite kulture in civilizacije.

Glas

Glas ustvarja človek z dvema napetima, elastičnima mišicama v grlu. To sta glasilki. Z njima znamo posnemati rjovenje leva in ustvariti različne glasove. Glasilki sta kakor struni, na kateri »brenka« zrak, ki potuje skozi grlo. Zrak trese glasilki. S tresenjem glasilk nastaja človeški glas.

Znakovni jezik

Med ljudmi je veliko takih, ki glasov ne slišijo. Nekateri so od rojstva gluhi. Ali zaradi tega ne znajo govoriti? Kje pa. Uporabljajo čudovito govorico spretnih prstov, dlani, rok in celotnega telesa. Z znakovnim jezikom svoje zamisli lahko hitro sporočijo drugim.

Mimika

Mimika je govorica obraza. Z njo kažemo drugim občutke in čustva. Pri mimiki uporabljamo več kot 30 majhnih mišic. Z njimi mrščimo obrvi. Z njimi znamo poslati tih, a dolg poljub. Z njimi narišemo nasmeh na obraz. Z njimi nagajivo pomežiknemo. Z mimiko se lahko sporazumevamo toliko časa, da nas od tega bolijo vse obrazne mišice. Kar poskusite.

Govor

Govor je glas, vendar poseben glas, je zvok in hkrati čudovita sposobnost, s katero človek oblikuje besede, z besedami stavke, z njimi neskončno dolgo govorico, ki je ena od oblik sporazumevanja. Oblikovanje glasu oziroma govor nadzorujejo možgani. Glasilkam pri ustvarjanju besed na pomoč priskočijo še ustnice in jezik. Ženske govorijo z višjim glasom. To je zato, ker so ženske glasilke »lepše« od moških. Tanjše so, vitkejše, medtem ko so moške dolge, debele. Zaradi tega se tresejo bolj počasi in ustvarjajo nižje glasove, ki pa lahko toplo pobožajo žensko dušo.

- ... da govorico telesa ustvarjajo gibi ali geste, drža telesa in mimika obraza?
- ... da se potapljači sporazumevajo z znakovno govorico?
- ... da fant lahko dobi precej povedno klofuto od dekleta, če za njo zažvižga?
- ... da s podarjeno majsko cvetlico lahko marsikaj povemo?

Dan očarljivih rastlin 17. maj 2013

Botanični vrt v Ljubljani, od 9. do 19. ure

Obiščite Botanični vrt v Ljubljani in se pustite očarati rastlinam. Tam boste lahko rastline opazovali z mikroskopom, v sodelovanju s strokovnjaki merili in se udeležili praktičnih prikazov na stojnicah, se pomerili v nagradnih kvizih, v spremstvu strokovnjakov spoznali botanični vrt ter se udeležili prireditve in otvoritve fotografske razstave.

- Očarljivi pogled v rastline
- Vpogled v delovanje rastlin – Fotosinteza
- Vpogled v delovanje rastlin – Vodna bilanca rastline
- Zakaj so cvetovi rdeči in listi zeleni
- Rastline v načrtovanju vrtov
- Očarljivi les
- Očarljiva drevesa
- Rojstvo očarljivih rastlin – predstavitev različnih vrst semen poljščin, zelenjadnic in cvetlic
- Prijatelji očarljivih rastlin – predstavitev življenja čebel
- Plodovi očarljivih rastlin – razstava nekaterih tradicionalnih sort jabolk in hrušk
- Gensko spremenjene rastline za proizvodnjo koristnih snovi
- Ko bakterije napadejo očarljive rastline
- Očarljive rastline na klik
- Ekološko pridelana hrana po permakulturnih načelih
- Nagradni kvizi z revijami Moj planet, PiI, National Geographic Junior in Gea
- Botanični sprehod s strokovnim vodenjem ob 11. in 16. uri
- Ob 18. uri razglasitev rezultatov literarnega natečaja *Dan v življenju pomladne rastline*, likovnega ekonatečaja *Rastline naše pomladi* ter odprtje razstav nagrajenih del
- Ob 19. uri odprtje fotografske razstave rastlin Marka Masterla *Spoznaj sosede*

CICIKLUB – za otroštvo, polno čarobnih doživetij!

Vpišite se v otroški knjižni klub in kupujte ugodneje!

MPL01

Interni oglas za starše

© Mladinska knjiga Založba d.d. Vse materialne avtorske pravice so last Mladinske knjige Založbe d.d.

Odlično prevozno sredstvo, ki spodbuja razvoj ravnotežja in poskrbi za ure in ure zabave!

Kakovosten skiro z velikimi kolesi

Krmilo je nastavljivo po višini

Zglob za zlaganje

Priročna zavora za varnejšo vožnjo navzdol

Nedrseča podlaga

Ob vpisu
SKIRO NEBULUS
samo 1 €

POKLIČITE ŠE DANES!

www.mladinska.com/mojplanet

Rex in Čarli

V mojem domačem kraju imamo dva psa. Sta zelo navihana, me ubogata, sovražita biti na povodcu ... nikoli nočeta pobegniti, razen ko sta na povodcu. Če nista na povodcu, pa skačeta na ljudi!

STA TUDI ZELO VELIKA!

Ivana, 9 let

Ivana, nisi mi napisala, kaj te zanima, a sklepam, da vem, kaj bi me rada vprašala. Lepo, da skrbiš kar za dva kužka, a če sta velika in ne popolnoma vodljiva, je to res lahko precej težko. Praviš, da sta sicer pridna in ubogljiva, a ne marata biti na povodcu. Seveda, na prostosti je veliko lepše! A vendar smo dolžni v urbanem okolju svoje štirinožce voditi na povodcu, pa tudi sicer je to najvarneje, saj na pse prežijo najrazličnejše nevarnosti, še najbolj pa žal avtomobili. Neovladljivi psi so lahko nevarni tudi za druge ljudi, zato bi bilo najbolje, da začneta hoditi v pasjo šolo. Tam tudi lastniki izvejo veliko koristnih nasvetov, kako ravnati s psom. Nič ne pomaga, **povodec morata sprejeti** kot nekaj povsem običajnega. Bodi odločna (tudi če v resnici nisi, se pretvarjaj, kolikor se le lahko, da si) in se jima ne pusti vleči, a tudi hoditi pred teboj ne smeta. Hitro bosta dojela, da **si ti glavna**, ne onadva. Tudi skakanje po ljudeh je znak, da sta psa precej dominantna, saj psi tako navadno ne izkazujejo veselja, kot običajno mislimo ljudje, ampak svoj visoki položaj na hierarhični lestvici. Priporočam ti, da sta čim več na povodcu in da ju čim bolj odločno vodiš. Če boš vztrajna in te bosta sprejela za »nadrejeno«, bosta ubogala tudi, ko boš rekla, da ne smeta skakati. Ključ do splošne poslušnosti je pravilna hoja na povodcu in predvsem veliko fizične aktivnosti.

Dragi dr. Vetko!

Že ves čas opazujem, kako odgovarjaš mladim na njihova vprašanja, in sem se odločila, da te tudi jaz nekaj vprašam:

1. Želela bi vedeti, kako je treba skrbeti za domače mačke oz. kako jih moramo hraniti in s čim, kako moramo ravnati z njimi ...

2. Zanima me tudi, kako je treba ravnati s psi, kaj jedo, katera pasma je najboljša ...

Hvala že vnaprej za odgovor!

Kitty, 11 let

Draga deklica, tvoji vprašanji sta tako obsežni, da bi lahko eno celo številko revije Moj planet posvetili le skrbi za mačke in drugo skrbi za pse. Če razmišljaš o lastništvu ene ali druge živalce, morda pa kar obeh, ti priporočam, da si izposodiš kakšno od številnih knjig, ki govorijo o vsem, kar moraš vedeti, preden v dom pride kuža ali muca. Takole na kratko lahko rečem, da sta obe živali bolj ali manj mesojedi (mačka še mnogo bolj kot pes) in da potrebujeta kakovostno hrano. Včasih nimamo časa sami pripravljati polnovrednega obroka za kužka ali mucu, zato uporabljamo že pripravljene brikete, ki že vsebujejo prav vse, kar naša živalca potrebuje.

Do kužka in muce moramo biti prijazni in nežni, a vseeno dovolj odločni, da vesta, kdo je glavni v hiši – in to nikoli ne sme biti žival, sicer bomo imeli veliko težav. Za kužka moramo poskrbeti tudi in predvsem v smislu vzgoje (mačke so nekoliko bolj samosvoje in neodvisne, tako da nam jih običajno uspe naučiti le nekaj osnovnih zapovedi, kaj se sme ali ne sme), saj si nevzgojenega kosmatinca res ne želimo. Zato moramo obiskati kakšno od pasjih šol, da se mi in kuža naučimo, kako se je treba vesti. Predvsem pa je najpomembnejše, da imamo za psa ali mačko dovolj časa, dovolj doslednosti, potrpežljivosti in tudi nekaj denarja, saj potrebujeta tudi hrano, opremo in veterinarsko oskrbo. Vsako leto morata biti cepljena proti različnim boleznim, treba ju je sterilizirati ali kastrirati ...

Najprej bi zelo pohvalila vašo revijo, saj jo zelo rada berem, ker imam rada živali. Doma imamo dva papagaja vrste nimfa. Zanima me, kako lahko ločimo spola, ker ne vemo, kakšnega spola sta. Že vnaprej hvala za odgovor.

Ina, 13 let

Ina, določanje spola pri papagajih je lahko kar težavno. Med spoloma običajno ni velikih razlik v zunanjem videzu, tako da potrebujemo veliko izkušenj, da kar takole, na oko, določimo spol. Včasih je potrebna celo genska določitve – torej ugotavljanje spolnih kromosomov, ali pa druge metode določanja pri veterinarju. Med samcem in samico lahko opazimo nekaj razlik v vedenju, a tudi to je lahko v ujetništvu precej zabrisano. Razlike so tudi v obliki medenice pa v telesnih odprtinah, a spet smo pri izkušnjah – če še nisi tipala samice, boš težko določila, da je tvoja papiga samica. Priporočam ti, da obiščeš veterinarja, ki se ukvarja s pticami. On ti bo lahko pomagal, saj ima s tem veliko izkušenj.

Dragi dr. Vetko!

Živim na deželi v hiši (dvojčku). Rada bi imela psa, a starši pravijo, da je to skoraj tako, kot če bi imeli še enega otroka pri hiši. Pravijo tudi, da ne bi mogel biti sam doma, saj gremo vsaj enkrat mesečno čez vikend k starim staršem; parcela pred hišo je velika le 100 m². Nasploh pa pravijo, da bi se ga naveličala sprehajati ter da je dela več, kot si predstavljam ...

Kako naj jih prepričam, da bi imeli nemškega ovčarja, ki je moja najljubša pasma? So nemški ovčarji primerni za začetnike? Ali res v starosti postanejo agresivni celo do lastnikov in dedujejo veliko bolezni staršev?

P. S.: Mačku Roku izpada dlaka v manjših cofkih. Kjer izpade, je videti ranice. Naj obiščeva veterinarja?

Julija z Drenovega Griča, 11 let

Je objavljeno tvoje pismo?

Da ti bomo lahko poslali nagrado, čim prej pošlji svoje podatke na naslov
Moj planet,
1536 Ljubljana.

Julija, hvala za prijazno pisemce. Tvoji starši imajo prav: s psom je res veliko dela. Sploh ko k hiši pride mladiček, ki ni vajen sobne čistoče in ki skoraj še ni socializiran, imamo **veliko dela**, potrebujemo pa tudi **nekaj znanja in izkušenj** (ali pa ustrezne pomoči), da iz njega naredimo prijaznega in lepo vzgojenega psa, ki ga lahko vzamemo prav povsod s seboj. Tako odpade skrb, kaj s psom čez vikend. Če je priden in lepo vzgojen, gre z nami! Tudi na dopust!

Majhen vrt ni ovira. Tako ali tako mora pes **vsak dan vsaj dvakrat na sprehod**, en sprehod pa mora biti tak, da se res utruji. Vsak pes (z redki izjemami) je lahko primeren za začetnike. Treba je le dosledno postavljati meje in postati glavni. Pa kmalu po prihodu domov zaviti v dobro pasjo šolo.

Nemški ovčarji so super učljivi in odlični psi. Drži, da imajo nekaj pasemskih predispozicij za različne bolezni. Med njimi je najbolj pogosta **displazija kolkov in komolcev**. S pravilno izbiro vzreditelja in premišljenim nakupom mladička se lahko izogneš prirojenim boleznim. So pa vsi pasemski psi nagnjeni k temu ali onemu. Ne drži, da postanejo psi v starosti agresivni. A če psa bolijo sklepi, lahko ob nepravem dotiku res pokaže zobe – kot psi vseh pasem ali pa mešančki! Agresivni postanejo le psi, ki niso imeli pravilne, nežne, odločne in dosledne vzgoje. Noben pes na svetu se ne rodi agresiven!

Kako bi starše prepričala, da si zanesljiva pasja skrbnica? Naj kakšni sorodniki ali znanci pri tebi pustijo svojega ljubljence, ko gre do na dopust. Dokaži, kako skrbna si.

Z muckom pa kar pogumno **k veterinarju**, verjetno ima garje ali kake druge zunanje zajedavce.

Kot bodoči pasji skrbnici ti želim veliko uspehov!

Imaš vprašanje?

Pošlji ga na naslov **Moj planet, 1536 Ljubljana**, ali na moj.planet@mkz.si. Objavljena vprašanja za dr. Vetka bomo nagradili!

Več o pravilih za sodelovanje, o varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

Dr. Vetku lahko zastavite vprašanje tudi na spletnih straneh www.mladinska.com/mojplanet.

VARUJEM OKOLJE

Ne živiš v hiši z vrtom? Ne poznaš nikogar, ki bi ti odstopil košček vrta? Ne bodi žalosten in brez volje. Vrt ni samo ob hiši ali na njivi, vrt je lahko tudi v tvojem stanovanju ali sobi. Dovolj je že okenska polica, nekaj jogurtovih lončkov in malo zemlje. Preizkusi se v vzgoji rastlin, pri tem uživaj in za povrhu pohrustaj nekaj zdravega, kar si sam pridelal. Mogoče pa lahko spodbudiš svojo učiteljico v šoli, da uredite šolski vrt?

Moj vrt je moj vir zdravja

na lahko poiščeš v naravi (borovnice, čemaž, koprc), pri likovnem pouku (koruza, buče) ali pri svoji malici (jabolka, pomaranče, mango), vendar jih je večina na voljo šele poleti ali jeseni. Ne bodi preveč razočaran, če semena, ki si jih sam nabral, ne bodo vzkliła. Nekatera potrebujejo posebno pripravo.

Za kreativne

Lončke, korita ali gredico lahko olepšaš. Nanje nalepi pisane nalepke, pobarvaj jih z obstojnimi barvami, zavij v pisan papir, naredi si oznake z napisi, kaj si posadil ... Vzemí zvezek in vanj zapišeš, vstavljaš fotografije ali rišeš, kaj se dogaja s tvojim vrčičkom. Zapišeš, kje si dobil seme ali sadiko ali kdo je na obisku pri tebi občudoval tvoj vrčiček. Opazuj rast v višino ali število rastlin, opazuj barve, povezuje hitrost rasti z vremenskimi pojavi ali tvojim zalivanjem.

Za radovedne

Sejemo ali sadimo lahko zelo veliko različnih rastlin. V trgovinah si oglej vrečke s semeni, v vrtnarijah in kmetijskih zadrugah poišči sadike. Nekatera seme-

Za raziskovalce

Vzemi lonček, vanj daj zemljo in seme ali rastlino. Semen lahko vložiš več, sadiko pa posadi le eno. Ne posadi jih pre-globoko, saj v naravi seme pade na tla, ne globoko v zemljo. Poškropi ali zalij zmerno in nežno – da ne bo semen odplavilo in da se rastline ne bodo utopile. Boljše je zalivati več-krat po malem kot pa enkrat in obilno. Semena lahko vzka-lijo v nekaj dneh, lahko pa v nekaj tednih. Lonček postavi na svetlo mesto. Počakaj in bodi potrpežljiv.

Za gurmane

Najboljše je, da začneš z nezahtevnimi rastlinami. Posku-si z dišavnicami in zelišči (bazilika, origano, meta, peteršilj, drobnjak). Z njimi lahko začiniš domača kosila ali skušaš čaj. V vrt ali korito sej redkvico, rukolo in korenček ali kaj druge-ga, kar rad ješ. Posadi sadiko jagode, kumaro ali majhen por. Lahko pa na vlažno krpo poseješ semena solate, pšenice ali lucerne in poješ kalčke, ko bodo stari nekaj dni.

Za super jedce

Super hrana je tista hrana, ki je polna vlaknin, antioksidan-tov, beljakovin, vitaminov, mineralov in omega 3 maščobnih kislin. To je bogata hrana, ki nas nasiti in nas ohranja zdra-ve. Prazna hrana je intenzivno pridelana, močno predelana in vsebuje le kalorije, enostavne sladkorje in predelane ma-ščobe. Ob uživanju takšne hrane nismo siti, jedli bi še več in posledica je čezmerna teža in neprestana želja po hrani.

ILUSTRACIJA: DAMJAN STEPANČIČ, FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK

Za zdrave vitamine

Da dobimo čim več vitaminov, je pomembno, da sadje in zelenjavo uživamo surovo ali rahlo kuhano. Pri kombinira-nju živil moramo vedeti, da se vitamini A, D, E in K topijo v maščobah, preostali pa v vodi in da se mnogi pri kuha-nju uničijo (vitamin C). Le če bomo pri hrustanju korenčka

uživali tudi maščobe (solatno olje), bomo iz njega posrkali betakaroten, iz katerega proizvedemo vitamin A. Če uživa-mo rdeče meso brez vitamina C, ne bomo absorbirali železa, ki ga je v rdečem mesu res veliko. Za svoje zdravje bomo najbolje poskrbeli, če si bomo ob govejem golažu ali konjskem zrezku privoščili kozarec sadnega soka z ve-liko vitamina C.

Te zanima, kako tvorimo vitamin D?

V naši koži med gibanjem na soncu. In če se zadosti gibljemo na soncu in ustvarjamo vitamin D, bomo iz mleka in zelenjave potegnili več kal-cija, kot bi ga ob sedenju za računalnikom, in naše kosti in koža bodo bolj zdravi.

Coca-Cola

je ena izmed svetovno najbolj prepoznavnih znamk, podjetje z istim imenom pa je eden največjih proizvajalcev pijač na svetu. Na leto jih ustekleničijo po vsem svetu več kot 125 milijard litrov. Če bi to količino natočili v enolitrske steklenice, bi te obkrožile ekvator kar dvanajstkrat.

Zdravilo

Izumitelj coca-cola je bil leta 1833 rojeni ameriški zdravnik in lekarnar John Pemberton. 8. maja 1886 je izumil tonik, ki naj bi pregnal utrujenost ali glavobol. Tonik je razredčil z izvirske vodo ter ga prodajal v lekarnah in barih za 5 dolarjskih centov na kozarec. Če vas »coca« spominja na poživilo kokain, to ni naključje. Pemberton si je za ključni sestavini coca-cola omislil kokain in kofein. Kokain je seveda rastlinski izvleček listov koke, kofein pa pridobivajo iz ploda koke, vrste visokih dreves iz družine slezenovk, ki uspevajo zlasti v Afriki. Imena pijače ter njene značilne valovite oblike se je domislil Pembertonov računovodja Frank Robinson, tako da je povezal »koko« s »kolo«. Črka »c« je nadomestila »k« malo zaradi angleškega pravopisa, malo pa tudi zaradi blagovnojoča. Ob koncu leta 1886 so prodali že 95 litrov sirupa.

Zadeti od coca-cola

Leta 1888 je lekarnar Asa Candler za 2300 dolarjev odkupil vse pravice za uporabo znamke. Leta 1892 je ustanovil podjetje »The Coca-Cola Company«, znamko znova avtorsko zaščitil ter jo začel tudi obsežno tržiti. A najprej je leta 1891 spremenil razmerje med ključnimi sestavinami pijače. Pemberton je priporočal celih 37 gramov kokainih listov na liter sirupa, Candlerjeva coca-cola pa naj bi vsebovala okrog 9 miligramov kokaina na kozarec. Po letu 1904 so vsebnost poživila občutno zmanjšali, potem ko so v proizvodnji namesto svežih kokainih listov začeli uporabljati predelane. Današnja coca-cola ne vsebuje kokaina.

Osvobojeno ozemlje

Podjetje je že zelo zgodaj v 20. stoletju odkrilo strateški pomen bencinskih črpalk kot oglaševalskih površin. Te so prekrili z rdečo barvo in značilnim valovitim belim napisom, ki je obljubljal prvovrstno osvežitev. Danes coca-colo prodajajo v trgovinah, barih in restavracijah ter avtomatih s pijačo po vseh kotih in kotičkih sveta razen na Kubi in v Severni Koreji, ki se še zadnji upirata ameriškemu gospodarskemu imperiju, kot bi to najbrž opisala tamkajšnja oblast.

Vojne zaloge

Leta 1919 je podjetje znova zamenjalo lastnika, leta 1923 pa je vodilni položaj zasedel Robert Woodruff, s katerim je znamka začela svojo prevlado na svetovnem tržišču. Woodruff je namreč uspešno prepričal ameriškega generala Dwighta Eisenhowerja, da se je osebno zavzel za to, da so bila vsa ameriška bojišča v 2. svetovni vojni dobro založena s coca-colo. To je bil celo generalov ukaz. Do konca vojne leta 1945 je ameriška vojska takoj za prvimi bojnimi linijami zgradila 64 polnilnic.

Večni izziv

Sestavine današnje coca-cole niso nobena skrivnost – voda, sladkor, barvilo E 150d, ogljikova in fosforna kislina ter kislinska sredstva, kofeinska aroma ter drugi aromati. A to, kar ostaja še kako skrbno varovana in zaščitena skrivnost, je razmerje, v katerem te sestavine nastopajo v mešanici, ki jo na tržišču imenujemo coca-cola. Pa poskusite namešati pravo razmerje – na voljo vam je cela večnost!

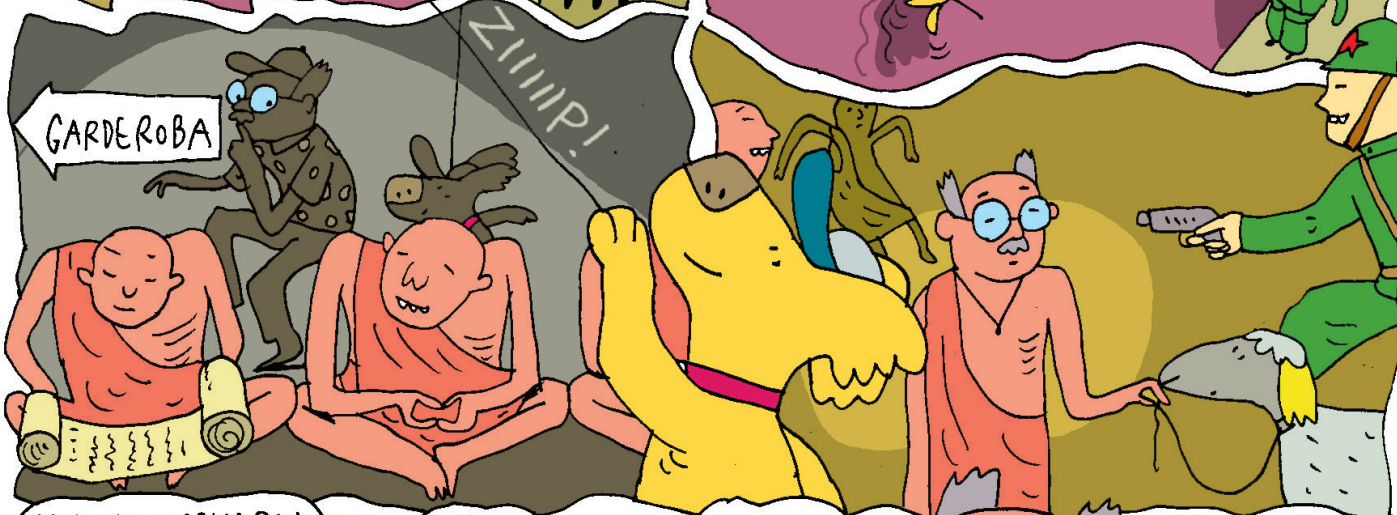
Da Vinci Learning

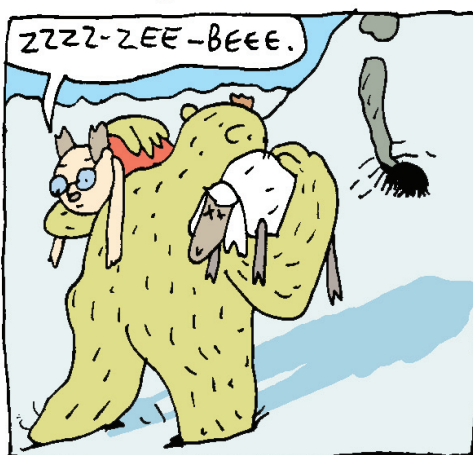
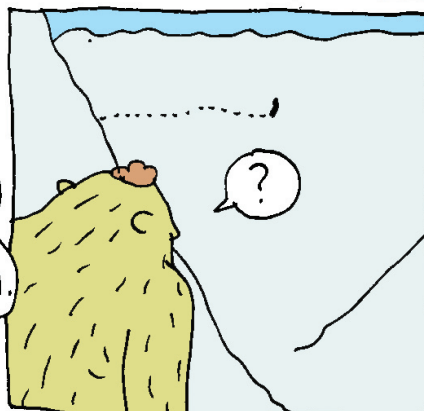
ZA VEČ O COCA-COLI PREKLOPITE NA PROGRAM DA VINCI LEARNING.

STREHA SVETA

9.del

Muzej na prostem Pleterje

Pod Gorjanci stoji s tri metre visokim obzidjem obdana kartuzija Pleterje. To je samostan, kjer menihi živijo v samoti, tišini in molitvi ter ob delu v samostanskih vrtovih in vinogradih. V mirnem okolju le kakih dvesto korakov od kartuzije stoji nenavaden muzej – stara kmetija.

Vsaka žival ima svoje ime

Med sto in več let starimi stavbami se potika cela množica živali: kokoši s šentjernejskima petelinoma, purana, holandske kokoši, koze, mini pujs, angleška buldoginja Matilda in aljaški malamut Lev, družbo pa jim delajo še dihurja, zajci in včasih celo papagaj. To torej ni navaden muzej, vendar tudi ni navadna kmetija. Vsaka žival ima svoje ime. Simon Udvarc, ki skrbi za muzej, pravi, da so živali njihovi sodelavci. Tisti sodelavci, ki muzeju dajejo dušo in ga spremenijo v živo domačijo.

Nova domačija iz starih hiš

Muzej predstavlja več kot **sto petdeset let staro šentjernejsko domačijo**, čeprav so objekte pripeljali iz različnih vasi v okolici. To je bilo dolgotrajno in natančno delo. Konzervatorji so hiše razstavili in vsak kos oštevilčili. Pri kartuziji Pleterje so jih spet sestavili in tako je nastala domačija, kjer bi lahko danes kmetovali tako kot nekoč. Vse zgradbe so lesene in krite s slamo, najstarejša pa je Kegljevičeva hiša iz leta 1833.

Na obisku pri Kegljevičevih

V notranjost se pride skozi vežo, ki je hkrati črna kuhinja. Levo je glavni prostor s krušno pečjo, zraven kamra za starše. Desno od veže sta shramba in »mala hiša«, soba za dekleta. Fantje so spali zunaj na senu ali v hlevu in so se lahko potepali, dekleta pa so morali imeti starši na očeh, da ne bi ponoči ušla na lepše ali da se kak pogumnež ne bi prikradel k njim. Fantje so morali pokazati, da obstajajo, je povedal Simon, življenje brez Facebooka je bilo pač bolj komplicirano. Fantje niso mogli samo všečkati, ampak so ljubezen izpovedali s pesmijo ali kako drugače.

Kegljevičeva hiša

Svinjak

Svinjak s straniščem

Tipična šentjernejska domačija je imela še vodnjak, kozolec, svinjak, sušilnico za sadje, pod in hlev. Vse razen hleva vidimo tudi v Muzeju na prostem Pleterje. V enem delu poda so shranjevali razno orodje, krmo za živino, seno, jeseni tudi odpadlo listje. V drugem delu je bila delavnica za kmečka popravila. Na fotografiji je svinjak, ob njem je tudi stranišče na štrbunk.

Pleterje

Šentjernejski petelin

»Lepšega ptiča nej, ku je petjeln, lepšega kraja nej, ku je Šentjern,« pravijo Šentjernejčani, ki so pred petnajstimi leti vzgojili novo pasmo petelina, *Gallus Bartholomaeus*. Petelin s peresi živahne barve z belimi uhlji in rumenimi nogami slovi kot pogumen in zelo srborit, zato je menda zelo uspešen pri osvajanju kokoši.

FOTOGRAFIJE: MATEJ ZALAR

Pri babici Sonji

Redno pripravljajo tudi delavnice. Lončar otrokom pomaga izdelati piščal petelinčka, z babico Sonjo pa se lahko naučiš, kako se speče kruh ali pogačo. Seveda babica Sonja pozna tudi kup starodavnih ljudskih pripovedk. Po delu poskrbijo tudi za zabavo s kmečkimi igrami: si že hodil s hoduljami, tekkel v žaklju ali metal podkve?

Matej Zalar

PELJI STARŠE NA IZLET!

Muzej na prostem Pleterje
www.skansen.si

Kartuzija Pleterje
www.kartuzija-pleterje.si

FUJ – gnuš

Običajno ljudje zelo hitro rečemo, da imamo naravo radi. Smo proti onesnaževanju, za seboj ne puščamo smeti in ugašamo luči. A potem se zatakne, ko, recimo, v sobi naletimo na pajka. Nekateri bi ga kar pokončali – ali pa v reševanje osmeronožca vpletejo vsaj starše, da ga odnesejo ven. Bi ga vi prijeli (jaz si ga, denimo, ne bi upala)? In še – nekateri se za živo glavo ne bi dotaknili kače. Pa ti?

1. S starši se odpravite na sladoled ob Ljubljanici. Naenkrat se po bregu mimo vas sprehodi podgana. (Lahko velja tudi za drugo reko, a podgane ob Ljubljanici so preverjeno dejstvo.)

- ★★★★ Z zanimanjem opazujem, kaj počne. Podgane so bistre živali!
- ★★ Žival se mi gabi, a vseeno vznemirjeno opazujem, kam jo ubira.
- ★ V hipu skočim očetu v naročje, da ogaba ne more zlesti name!

2. Nad tvojo posteljo pajek splete mrežo.

- ★★ Brrr ... da mi bo v spanju zlezel v usta? Mama naj ga odnese ven.
- ★ Poskakujem od groze! Oče naj ga takoj pokonča!
- ★★★★ Pajka nežno vzamem v dlan in ga pazljivo odnesem na prosto.

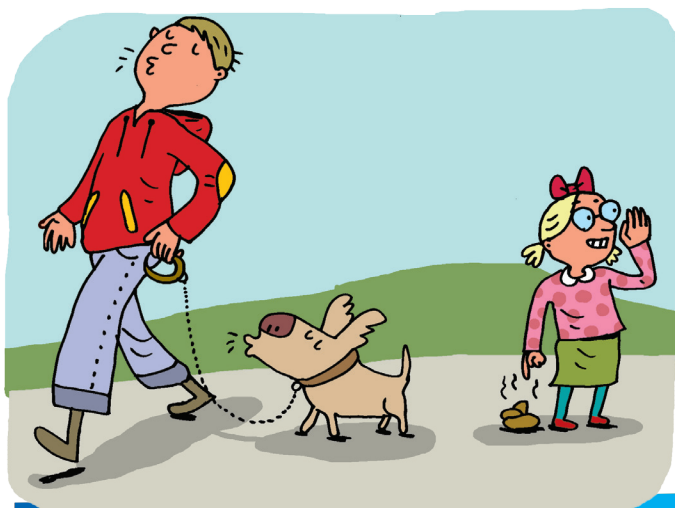
3. Z dedkom greš loviti ribe.

- ★ Ribe poskušam premamiti s koščki kruha.
- ★★ Za vabo uporabim posušene kozice in črve.
- ★★★★ Manjše ribice, ki jih ujamem, mirno razkosam in jih natakem na trnek.

4. S kužkom greš na sprehod po mestu. Kaj narediš, ko se podela?

- ★ Žvižgam. Pravzaprav – požvižgam se. Nič nisem videl, prisežem!
- ★★★★ Z vrečko na roki primem kakce, vrečko zavežem in jo odvržem v koš za smeti.
- ★★ Z vrečkami in robčki si dam neskončno veliko opravlja. Da se niti slučajno ne dotaknem izločkov.

5. S šolo se udeležite delavnice o plazilcih. Dobiš možnost, da se dotakneš kače.

- ★★★★ Takoj sem zraven! Kači mirno pustim, da se mi ovije okrog roke.
- ★ Tisti dan »zbolim« in ostanem doma. Niti za milijon dolarjev ne grem v isti prostor s kačami!
- ★★ Ko kačo varno drži kdo od odraslih, s konico prsta potipam njen rep.

Barbara Jarc

Od 5 do 8 zvezdic

**LJUBITELJ
LEPIH BESED**

Če zase praviš, da ti je za naravo mar, gre morda le bolj za lepe besede. Verjamemo, da za seboj ne puščaš smeti — a kakšen kakec tvojega psička včasih vendarle ostane, kajne? Saj je razumljivo, da do nekaterih živali čutiš odpor — tako jih pač vidimo v naši družbi. Je pa prav, da živim bitjem pustimo živeti. Ali se jim umaknemo ali pa jih nepoškodovane predstavimo drugam.

Od 9 do 12 zvezdic

**LJUBITELJ
SREDNJE POTI**

Naravo imaš rad in jo sprejemaš takšno, kot je, čeprav je včasih videti kruta in niso vse živalce ljubke kakor mucki. Če ti kobilica zleze pod hlače, te sicer ne bo konec od groze, prijetno ti pa ravno ne bo. V takšnih primerih se ti zdi, da narava vdira vate, v tvoj prostor. A tako kot smo ljudje samo gostje na Zemlji, so tudi živali — do življenja imajo enako pravico.

Od 13 do 15 zvezdic

**LJUBITELJ
NARAVE**

Pri tebi to, da imaš naravo rad, niso samo besede. Dejansko jo sprejemaš z vsemi platmi, tudi tistimi manj lepimi in celo krutimi vred. Je pač tako, da se nekatere živali jedo med sabo in da tisti, ki je, potem tudi kaka. Do manj ljubkih živalc, kot so na primer kače, ne čutiš nobenega odpora. Pohvalno! Imaš veliko možnosti, da postaneš biolog ali naravovarstvenik.

sive
celice

Izpolnjevanje

2

Vpiši, kar vidiš na fotografijah. Na poljih, po katerih tečeta dve črti, plava žival, ki je pri nas avtohtona. Katera?

5

9

8

1	2			5		8		
		3	4		6	7		9

4

Sestavil: Jože Petelin

3

1

7

6

Iskano žival napiši na dopisnico in jo pošlji najpozneje **do 31. maja 2013** na naslov: **Moj planet, 1536 Ljubljana**. Ne pozabi pripisati svojih podatkov. Med pravnimi odgovori bomo izžrebali **2 nagrajenca**, ki bosta prejela **majico Moj planet**. Več o pravilih za sodelovanje, o varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

Imeni nagrajencev bosta objavljeni na internetni strani www.mladinska.com/mojplanet in v junijski številki Mojega planeta.

nagradno
vprašanje

Kdo sem?

Sem največja in najmočnejša ujeda v Srednji in Južni Ameriki. Tehtam kakšnih deset kilogramov, velika sem približno en meter. Samec je po navadi malo manjši. Postrežem ti lahko še z enim navdušujočim podatkom: od vseh vrst orlov imam najdaljše kremplje. Dolgi so celo trinajst centimetrov! Ime sem dobila po grški bajeslovni krilati pošasti, ki ima ptičje telo in človeški obraz. Močni kremplji in kljun so zadosten namig, da tudi po naključju nisem vegetarijanka, ampak povsem na vrhu prehranske verige ... Dvignem lahko plen, ki tehta toliko kot sem težka sama. Moja najljubša hrana so lenivci, rada pa jem tudi opice in are. V najslabšem primeru planem tudi po kakšnem tropskem plazilcu in kači. Gnezdo si naredim iz vej visoko na drevesu. Par na dve do tri leta vzredi enega samega mladiča. Ko samica v gnezdo odloži dve beli jajci, se začne nevidna tekma s časom: starša bosta skrbela samo za tistega, ki se bo izvalil prvi. Drugo jajce tako propade. Name so še posebej ponosni v Panami, kjer sem narodna ptica, najdeš me tudi v panamskem grbu. Me prepoznaš?

Jasna Merc

FOTOGRAFIJA: SHUTTERSTOCK

Odgovor napiši na dopisnico in jo pošlji najpozneje **do 31. maja 2013** na naslov: **Moj planet, 1536 Ljubljana**. Ne pozabi pripisati svojih podatkov. Med praviimi odgovori bomo izžrebali nagrajenca, ki bosta prejela knjigo iz zbirke **Gospod Gnilc**. Več o pravilih za sodelovanje, varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

Ime nagrajenca bo objavljeno na internetni strani www.mladinska.com/mojplanet in v junijski številki Mojega planeta.

Kako naj ti pomagam?

Ob lepem vremenu se pogosto podamo na izlet. Pot je nemalokrat polna zanimivih srečanj. Človeka toplo pozdravimo, kaj pa storimo, če naletimo na žival?

Zapuščena domača žival

Ko govorimo o domačih živalih, kot so psi in mačke, velja, da ima vsaka žival ob sebi svojega skrbnika, ki budno pazi nanjo. Če žival tava v okolici brez svojega skrbnika, **smo ji dolžni pomagati** na poti domov. Včasih zadostuje že uporaba telefonske številke, zapisane na pasji ovratnici, pogosto pa nimamo te sreče. Takrat se obrnemo na najbližje zavetišče za zapuščene živali. Če ne vemo, katero je pravo, pokličemo Center za obveščanje (112). Žival poskušamo zadržati ob sebi in se z zavetiščem dogovorimo, ali jo bodo prišli čim prej prevzeti sami ali jo bomo pripeljali mi.

Žival na cesti

O živali, ki ogroža varnost v prometu, je najbolje **obvestiti policijo** (113) in nadaljevati svojo pot. Če se ustavimo sredi cestišča, lahko naredimo več škode kot koristi: zmedemo druge udeležence v prometu, prestrašimo žival in zelo verjetno povzročimo prometno nezgodo. Policija bo vedela, kako ukrepati, zato ji zaupajmo.

Poškodovana žival

Umirjenost in previdnost bosta tudi tu naši najboljši prijatelji. Če poškodovana žival ovira promet, pokličemo policijo (113) in jim jasno opišemo primer in lokacijo. V nasprotnem primeru se **povežemo s pristojnim zavetiščem** oziroma pri Centru za obveščanje (112) izvemo, katero je to. V zavetišču nam bodo dali najboljši nasvet, kako pomagati živali. Vsekakor ničesar ne delamo na lastno pest, saj lahko v primeru nevarne ali močno vznemirjene živali povzročimo še večjo škodo.

Zapuščeni mladiči

Najpogosteje gre za mačke in pasje mladiče, ki **še sesajo**, torej niso sposobni sami jesti. Včasih najdemo poleg mladih muc tudi mačjo mamo, ki se spopada z neprijetno platjo življenja »na svobodi«, pogosto pa gre za mladiče, ki so bili nekemu v napoto in se jih je želel znebiti na nezakonit način. V tem primeru se takoj povežemo s pristojnim zavetiščem, ki bo prevzelo najdene mladiče. Če nam v zavetišču ne morejo takoj pomagati, se posvetujemo z najbližjim **veterinarjem**, ki nam bo svetoval, kako najbolj učinkovito ohraniti mladiče pri življenju.

Žival, ki ji ne moremo več pomagati

V tem primeru pokličemo **veterinarsko higiensko službo**. Njihovo številko nam bodo sporočili v Centru za obveščanje (112).

FOTOGRAFIJE: DZZŽ, SHUTTERSTOCK

Poškodovana divja žival

Že od malega vemo, da divji živali izkažemo spoštovanje in razumevanje narave tako, da se ji ne približujemo oziroma da jo pustimo čim bolj pri miru. Če naletimo na poškodovano divjo žival, se nemudoma povežemo z **Zatočiščem za živali prosto živečih vrst**, glede divjadi pa obvestimo najbližjo **lovsko družino** in sledimo njihovim navodilom. Tudi tu nam bo pri kontaktih v pomoč Center za obveščanje (112).

Če nam takšno ali drugačno živalsko srečanje vzbudi občutek strahu, negotovosti in nemoči, imamo čarobno paličico: številko 112, kjer nam bodo gotovo znali pomagati s praviimi kontakti in usmeritvami.

*Nuša Miklavec
Društvo za zaščito živali Ljubljana*

Nekaj koristnih povezav:

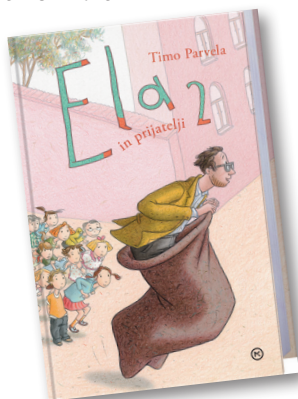
- Društvo Dinaricum: <http://www.dinaricum.si>
- Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS): <http://www.ptice.si>
- Društvo za preučevanje dvoživk in plazilcev: <http://www.herpetolosko-drustvo.si/>
- Kosovir, zavod za oskrbo in pomoč živalim ter osveščanje: <http://www.kosovir.si>
- Lovska zveza Slovenije: <http://www.lovska-zveza.si>
- Projekt SloWolf: <http://www.volkovi.si>
- Slovensko društvo za proučevanje in varstvo netopirjev: <http://www.sdpvn-drustvo.si>
- Zatočišče za živali prosto živečih vrst: <http://www.golob-veterina.si>

Timo Parvela

ELA IN PRIJATELJI 2

Ilustrirala Sabine Wilharm

Najboljša stvar med poletnimi počitnicami so poletni tabori. Vsaj tako se teden dni po koncu pouka začne dozdevati Elinim staršem. Zato jo po hitrem postopku strpata na avtobus, na katerem pa je že cel kup Elinih sošolcev. Očitno se je tudi njihovim staršem zdel tabor dobra zamisel. Najboljše pa je, da je glavni ravno njihov učitelj! Poleg tega imajo tam Zmaja. Zmaj je oven, ki ponoči čuva hišo in na roge nasaja nepridiprave. Utegne biti zelo koristen, ko se bo treba spopasti s prežečo nevarnostjo v podobi polzelske mučiljice.

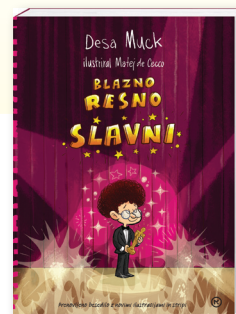
Tudi novo šolsko leto prinese cel kup ne navadnih izzivov, ki jih mora Ela razrešiti s sošolci. Zakaj Patrik stavka, ko ugotovi, da v drugem razredu še ne dobiš plače? Kaj narediti s Prepirljivcem, ki se sredi leta pojavi v razredu? In ali je sploh kakšen učitelj na svetu bolj čudovit od njihovega? Nemogoče, saj bodo imeli nočno šolo! No, učitelju na pomoč priskočijo kar žena, policist, gasilci in hišnik ...

INFORMACIJE IN NAROČANJE:
080 12 05 ali **www.emka.si**

Desa Muck

BLAZNO RESNO SLAVNI

Ilustriral Matej de Cecco

Roke gor vsi tisti, ki bi radi postali filmske zvezde, da vas preštejem. Uf, že vidim, da tako ne bo šlo ... Torej: roke gor vsi tisti, ki nočete postati filmske zvezde. Eee, ena sama roka ... aja, ne, fikus. Skratka, glede na množičnost prijav nujno najprej prelistaj ta vodnik po skrivnostih filma in pasteh slave. Toliko bolj, če misliš, da se ti ne bi nikoli uspelo prigrébati k filmu, ker si pač bolj za nikamor in nimaš zvez. Se da. Če je to uspelo Štoftcu, temu skoraj štirinajstletnemu mulcu iz knjige, ki nosi ogromne špegle in je po obrazu pegast kot obgrizen dunajski zrezek, potem res ne vem, zakaj bi si delali probleme, če jih ni. Seveda pa moraš vedeti, da je slovenski film smrtno nevaren. Zraven so tudi maskerke in igralke in druge gospe, ki te hočejo čohati, pa tečni igralci, ki so tečni zato, ker so slavní zaradi reklame, pa lučkarji in sceni, ki štrajkajo, pa režiser, ki je glavni. Hoditi začneš na partije scrkljane bogataške mularije, pa še mamam se začne dogajati, visijo po snemanjih in te spravljajo v sramoto. Tako, da ne bo potem pritoževanj, da ni nobeden nič vedel.

Prenovljeno besedilo z novimi ilustracijami in stripi.

Lila Prap

MAČJI ZAKAJI

Z mačkami ljudje prijateljujemo že več tisoč let. V nekaterih deželah so jih celo častili kot boginje. Zlato obdobje čaščenja mačk se je končalo v srednjem veku, ko so si nekateri začeli domišljati, da so mačke pomočnice samega peklenščka. No, k sreči danes v njih večinoma vidimo prikupne živali, ki so nam v eno samo radost in veselje. (O menjavanju peska v mačjih straniščih na tem mestu ne bomo ...) A koliko jih v resnici poznamo? Ali veš, zakaj mačke ne ubogajo? Zakaj šklepetajo z zobmi? Zakaj ne znajo zlesti z drevesa? Zakaj se jim ponoči svetijo oči? Res, veliko in še več zakajev se nam poraja v njihovi družbi. Kako so takšno in drugačno mačje obnašanje razložile miši, izveš v tej knjigi – če pa misliš, da mišim le ni vsega verjeti, pa si lahko prebereš strokovne odgovore, ki so dodani pod vsako mišjo razlago.

**KUPON ZA SODELOVANJE PRI NAGRADNIH IGRAH, PISMIH BRALCEV,
DR. VETKU IN NAGRADNIH NATEČAJIH V REVJI MOJ PLANET**

Kupon izrežite po oznaki in nalepite na dopisnico. Pošljite jo na naslov **Mladinska knjiga Založba, d. d., Slovenska 29, Ljubljana, revija MOJ PLANET.**

Podpisani _____,
(ime in priimek)

(naslov in pošta)

se strinjam, da moj otrok _____,
(ime, priimek in starost otroka)

sodeluje v natečajih, pri nagradnih nalogah, nagradnih vprašanjih za dr. Vetka, pismih bralcev in drugih nagradnih natečajih, razpisanih v tej reviji, ter da se v reviji objavijo otrokov izdelek in njegovo ime in starost.

Datum _____ Podpis _____

S podpisom dovolite, da Mladinska knjiga Založba, d. d., za izvedbo nagradnega natečaja (in/ali nagradnih iger) in objavo podatkov o nagradjenih vodi, vzdržuje in upravlja evidenco z vašimi osebnimi podatki in podatki vašega otroka za časovno obdobje 5 let, s podatki o preostalih udeležencih in zgoraj navedenih nagradnih igrah ali natečajih pa do njihovega izteka. Sodelujočim v natečaju in pri nagradnih nalogah je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov po zakonu, ki ureja varstvo osebnih podatkov.

**NAGRAJENCI IZ APRILSKE
ŠTEVILKE REVJE
MOJ PLANET**

**SIVE CELICE – NA
PERUTIH**

Iskana beseda: **KOLIBRI.**

Knjigo iz zbirke
Gospod Gnilec prejmeta
Ana Šmalc iz Ljubljane
in **Klara Gnidica**
iz Motnika.

**NAGRADNO VPRAŠANJE
– KDO SEM?**

Pravilni odgovor:
KAFRSKI BIVOL

Knjigo **Ajda in
Razbojnikovi** prejme
Maja Bogatin iz
Slovenskih Konjic.

Nagrade bomo poslali po pošti.
Nagrajencem iskreno čestitamo!

ZELENJAVA JE KUL

Zakaj imamo radi zelenjavo?

- Zelenjava je bogat vir prehranskih vlaknin.
- Vsebuje veliko vitaminov, mineralov in malo maščob.
- Pripomore k boljšemu počutju in zdravju.
- Daje energijo.
- Je dobrega okusa.
- Z uživanjem sveže in naravno pridelane zelenjave prispevamo veliko dobrega in koristnega k okolju.
- Z uživanjem zelenjave izboljšamo prehranjevalne navade.

Oglasno sporočilo

vaša
pošta

Moj PLANET
1536 Ljubljana

Dragi Moj planet!

Moja najljubša žival je pes.
Veasih smo tudi doma imeli
psa, ampak zdaj ga nimamo več.
Ime mu je bilo Deks in je bil
labradorc.

Želim si, da bi več pisali o psih in
bodite tako dobra revija, kot do
zdaj ali pa še boljša.

Liza
Markič

Moj Kviki

Doma imam mačkona Kvikija.
Zelo rad se igra. Rad je
brihete, karuh, meso in miške, pije
pa mleko. Najraje se igra na
vrvi, ker misli, da je miška.
Je zelo radoveden. Star je približno
3 leta.

Lenart 8 let

moj planet

Večte najljubša revija na svetu!
Ker mi je všeč, da dobim
novi Moj planet.
Samo našim mladi objavite poster
o MUCKET-ju!

Že vrnem: #VALA!

MAJUŠA GANTAR
9 let

MOJ
PLANET

DRAGI MOJ PLANET!

Zelo rada
berem revije
Moj planet in
komaj čakam
da iz ide
nova številka!

Maja Bogatin 11 let

Dragi moj planet!

Si najljubša revija kar jih poznam!
Vseč so mi slike, plakati, stripi
in besedila. Prosim, lahko v
naslednji številki objavite o
ČRNIH PANTERJIH?
Lepe pozdrave!

TONJA
GRUDEN
10 LET

Hvala za vaša pisma,
pohvale in predloge, ki jih
tako pridno pošiljate!

Sara, Valentina in Mirta, vaša pisma objavljamo na www.mladinska.com/mojplanet.

Na spletnih straneh www.mladinska.com/mojplanet pa lahko odslej tudi **pišete dr. Vetku**, zastavite vprašanje, sporočite svoje **mnenje** ter **glasujete za poster**.

V reviji objavljena pisma, fotografije in druge prispevke bomo nagradili. Pošljite jih na naslov **Moj planet, 1536 Ljubljana**, ali **moj.planet@mkz.si**. Ne pozabite pripisati svojih podatkov. Če boste poslali svojo fotografijo, ne pozabite priložiti dovoljenja staršev ali drugih skrbnikov, da se strinjajo z objavo fotografije.

Več o pravilih za sodelovanje, o varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

sive
celice

Fant je izgubil psička. Bodi pravi
detektiv in sledi stopinjam.
Ugotovi, kam se je skrila.

RADIO
TELEVIZIJA
SLOVENIJA

Radio Slovenija
1. program
Vedno Prvi.

GLASUJTE ZA **NAJBOLJŠI** NOVINARSKI RAZRED **RADIA HUDO!**

Glasovanje za najboljši novinarski razred
Radia Hudo! bo potekalo od **11. 5. do 25. 5.**

Več informacij najdete na spletni strani
www.rtv slo.si/mladi

Lanski zmagovalci Radia Hudo! – OŠ
Notranjskega odreda Cerknica – so za
nagrado odpotovali v London.

Letošnja nagrada za
zmagovalni razred je
potovanje v PARIZ.

PROPAGANDNO SPOROČILO

ILUSTRACIJA JAKA VUKOTIČA

Prihodnji mesec v Mojem planetu

Ljubljenčki poleti

Ekosistemi – travnik

Planinska in siva pevka

Naslednja številka izide
14. junija.

So trditve pravilne? Kaj praviš?

Kviz po majski številki

1.

V Sloveniji imamo ducat avtohtonih pasem krav.

DRŽI

NE DRŽI

6.

Pleterje je samostan na Dolenjskem, kjer pletejo volnena oblačila.

DRŽI

NE DRŽI

2.

Med »velikih pet« spadata slon, nosorog, afriški bivol, leopard in lev.

DRŽI

NE DRŽI

7.

Če rešiš psihološki test, izveš, kakšen odnos imaš do živih bitij.

DRŽI

NE DRŽI

3.

Morske krave ali sirene jedo morsko travo.

DRŽI

NE DRŽI

8.

Ko so izumili coca-colo, je vsebovala kokain in kofein.

DRŽI

NE DRŽI

4.

V Nušinem koticu najdeš polno informacij o cenah ljubljencev.

DRŽI

NE DRŽI

9.

Luknje v siru naredijo s posebnimi sirarskimi svedri.

DRŽI

NE DRŽI

5.

Če daš na ogenj sol, se zaradi natrija ogenj obarva zeleno.

DRŽI

NE DRŽI

10.

Beluški so zdravi, ker čistijo telo.

DRŽI

NE DRŽI

Si znal odgovoriti na vsa vprašanja? Če ne, polistaj po reviji Moj planet, ki jo imaš v rokah, in kmalu ne bo nobenega dvoma več.

Moj planet, mesečnik, maj 2013, leto 8 • Na leto izide 12 števil. • Mladinska knjiga Založba, d. d., Slovenska 29, 1000 Ljubljana • Predsednik uprave MKZ: Peter Tomšič • Glavni urednik področja Založništvo: Bojan Svigelj • Odgovorna urednica: Maja Bajželj • Urednica: Jasna Merc • Likovno-tehnično urejanje: Mojca Orehek • Oblikovna zasnova: Vito Cof • Lektorica: Vera Jakopič • Naslov uredništva: **Moj planet, 1536 Ljubljana**, tel.: 01 241 32 20, faks: 01 425 28 36 • Tiskana naklada: 8.000 • Tisk: Grafika Soča d.o.o., Nova Gorica • Cena številke za naročnike v šoli je 3,74 €, za individualne naročnike 3,99 €, v prosti prodaji 4,70 €. Naročnina se poravnava v dveh obrokih. Naročnina za tujino se poravnava vnaprej in znaša 96,00 €. • DDV in poštnina sta vračunana v ceno. • Naročnina velja do preklica, odpovedi sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. • Za nepravčasno poravnane obveznosti zaračunavamo zakonsko določene zamudne obresti. • Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana. • **Naročanje revij:** Mladinska knjiga Založba, d. d., Služba oskrbe kupcev, 1536 Ljubljana, tel.: 080 11 08, od 7. do 18. ure. • Vodja sektorja Prodaja in promocija izobraževalnih vsebin: Monika Jagodič Gobec, monika.jagodic@mkz.si • V. d. vodje službe Marketing in oglasno trženje: Martina Dolgan • www.mladinska.com/oglasniprostor, sot@mkz.si • Oglasno trženje: Anja Klemenčič, anja.klemencic@mkz.si, T: 01 307 80 08 • ISSN 1854-2883 • V reviji Moj planet objavljenih prispevkov ni dovoljeno kakor koli ponatisniti brez pisnega dovoljenja uredništva. • Nenaročenih rokopisov, risb in fotografij ne vračamo. • Revijo sofinancirata Javna agencija za knjigo RS in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. • Elektronska pošta: moj.planet@mkz.si • Spletne strani: www.mladinska.com/mojplanet • V uredništvu skrbimo za skladnost oglašnih sporočil z Zakonom o medijih. Na izbor oglaševanih izdelkov in na oblike oglaševanja ter na oglasne priloge nimamo vpliva.

mojplanet

maui

Cicido

CicibAn

Cicizavnik

PNE

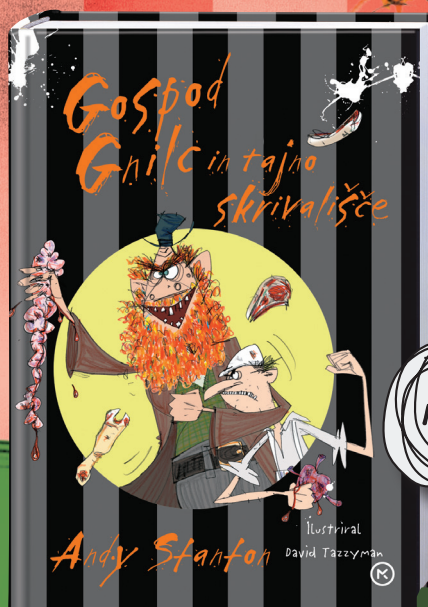
plus

GEA

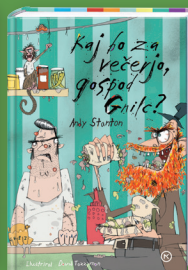
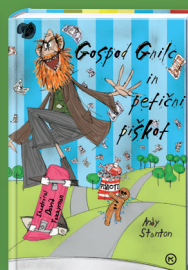
HURA,

novе pustolovščine
iz Poprovega gradca!

Od sreče se vam bodo
stopila stopala!

Še druge
knjige iz
najbolj
smrdljive
in za crknit
šmešne serije
pod soncem.

Cena posamezne knjige: 11,95 EUR

www.mladinska.com/gnilec

Najhitreje do knjig: v knjigarnah www.emka.si 080 12 05

www.zakladiotrostva.si
Klik do najboljših otroških knjig

VELIKA SKRIVNOST

Miška najde slastno jabolko in sklene, da bo to skrivnost, ki je ne bo delila niti z najboljšimi prijatelji. A kaj, ko skrivnosti tako rade pridejo na dan! Očarljiva slikanica bo navdušila najmlajše, ki bodo o miškini skrivnosti kmalu izvedeli nekaj, o čemer se njej niti ne sanja.

Cena: 16,95 EUR
28 strani

NOVA
ZBIRKA
USPEŠNICA!

ČUDEŽNA BOLHA MEGI IN ŽELVICI TAŠKA IN TONI

Čudežna bolha Megi mora spet hitro ukrepati. Romanca lepo skrbi za želvici, njen bratec Beni pa je pravi mali razgrajec. A vse bo še dobro, saj ima Megi glavo in srce na pravem mestu. Po izjemno priljubljeni in nagrajeni zbirki *Anica* nova izvrstna zbirka knjig za otroke.

Cena: 17,95 EUR
64 strani

IZBRANA
SLIKANICA

za celotno
generacijo
ljubljskih
triletnikov

VRTEC PRI VESELI KRAVI

Kozica, pujssek, račka, ovčica, žabica in zajček imajo imenitno vzgojiteljico – kravo. Igrajo se, ustvarjajo, se imajo radi. No, če pride kakšna težava, pa jo tudi znajo rešiti. S pomočjo vzgojiteljice ali kar sami! V prisrčnih prigodah in ilustracijah Jelke Godec Schmidt se bo prepoznal vsak predšolski otrok.

Cena: 19,95 EUR
40 strani